

אור והיות

מבית מעיינותיך | גליון 25 | כסלו ה'תשפ"ב

הכל הייבים בלימוד החסידות

משאו של
המשפיע הגה"צ
רבי מרדכי זילבר
מסטיטשין

כאדם הטובע בנהר

משל הבעש"ט
על ההתלהבות
בתפילה
ומשמעותו

הקשר המופלא:
כיצד השפיע רבי
אברהם המלאך
על דרכו של
בעל התניא?

פרשייה היסטורית

תוכן העניינים

בפתח הגליון

לקראת י"ט כסלו, יומא דהילולא של המגיד ממעזריטש ויום גאולתו של אדמו"ר בעל התניא ממאסרו בפטרבורג, מתכבדים אנו להגיש בפניכם את הגליון העשרים וחמישה של אור וחיות.

את הגליון פותחת רשימת התוועדות של הגה"ח רבי יואל כהן זצ"ל, שנלקח מאיתנו לפני ארבעה חודשים. ר' יואל התפרסם בחייו בתכניו העיוניים העמוקים (מהם זכינו לפרסם כמה פעמים בגליון זה), אולם בהתוועדותיו היה מדבר בפשטות ובאופן המובן לקטן ולגדול, וכפי שמעידה גם הרשימה המתפרסמת בזה.

כידוע, משנת החסידות, ובכלל זה החסידות החב"דית, איננה עניין השייך לחוגים מסוימים בלבד, אלא היא מיועדת ללימוד ועיון לכל אדם מישראל. בהמשך הגליון מופיע משא מהגה"צ מסטוצ'ין שליט"א שמאריך בענין זה, ואגב כך הבאנו מדברי כמה מגדולי ישראל המעוררים ללמוד את ספר תניא קדישא.

בהמשך לכך מתפרסם מאמר מאלף המבקש לעמוד על היסוד שמאחורי הנהגת החסידים בהתלהבות בעת תפילה וקיום מצוות, על פי משל עמוק מאת מורנו הבעש"ט נ"ע.

אחד מרבתי המובהקים של בעל התניא היה הרה"ק רבי אברהם המלאך בן המגיד ממעזריטש. בגליון מתפרסמת סקירה מאלפת על "תורה" יהודית שלמד בעל התניא מפי רבי אברהם, הסובבת סביב לקח ומוסר שלמד 'המלאך' מתכסיס מלחמה שהתחדש בזמנו.

יהי רצון שנזכה להוסיף ולשאוב ממעיינותיהם של רבותינו הקדושים, כל חד וחד לפום שיעורא דיליה, עד אשר "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

המערכת

לעילוי נשמת

הרה"ח התמים ר' זלמן מרדכי ע"ה
בן הרה"ג הרה"ח ר' אליהו ורבקה ע"ה לוי
נלב"ע ט"ז תשרי ה'תשס"ז
ת.נ.צ.ב.ה

ולעילוי נשמת

ד"ר שפרה נחמה בת ר' מנחם מענדל הלוי
ודבורה ע"ה לוי
נלב"ע י"ז כסלו תשע"ג
ת.נ.צ.ב.ה

3 בדרכי החסידים

התוועדות עם
הגה"ח ר' יואל כהן זצ"ל

7 השיבות לימוד פנימיות התורה

דברי התעוררות מאת הגה"צ
ר' מרדכי מנשה זילבר שליט"א

16 שיהיה נוגע בנפש

מה עומד מאחורי ההתלהבות
שבעבודת ה' בדרך החסידות?

24 מה למדו גדולי ישראל ממלחמת שבע השנים?

פרשייה היסטורית מרתקת

להצטרפות למנוי: 072-2792066

לשליחת תגובות בפקס: 072-2792060

לתגובות ולקבלת הגליון בדוא"ל:

orvechayoot@gmail.com

www.toratchabad.com

חברי המערכת: הרב יהודה כהן, הרב ישראל לב,

הרב יצחק קפלן, הרב משה שילת

תמונת השער: בעריש פילמר

לעילוי נשמת הורינו האהובים

הרה"ח ר' שלום זובער בן הרה"ח ר' אברהם לויק ז"ל
רחל בת הרה"ח הרב שמואל נויטיק ז"ל
ר' שלמה זלמן הלוי בן הרב יוסף זרח פרידמן
בלומה בת ר' מנחם מענדל ונגר

הונצחו עלידי בניהם שמואל ורעייתו טליה
וצאצאיהם: מוריה, אפרת, שלומית,
ריעות ושלום שלמה
סלבין

להפוך בול עץ לבן-אדם - ה'מופת' הגדול ביותר

התוועדות י"ט כסלו
עם החוזר הגאון החסיד
רבי יואל כהן זצ"ל

מתוך "בדרכי החסידים" חלק ב' שיראה אור בקרוב

גילוי החסידות בערב שבת אחר חצות

ונמצא, שהתגלות תורת החסידות עליידי הבעל-
שם טוב, קשורה בקשר הדוק להתנוצצות הגילוי
המיוחד שיתגלה בגאולה העתידה.

ומבאר הרבי בשיחותיו, שכשם שבערב שבת
יש מצווה לטעום ממאכלי השבת⁶, ועל כך נאמר⁷
"טועמיה חיים זכר", כך גם בנוגע ליום שכולו שבת -
הזמן שלעתיד לבוא, שהטעימה ממאכליו המיוחדים
מתחילה כבר בערב שבת, ובפרט לאחר חצות היום⁸.
וזהו עניינה של תורת החסידות שגילה הבעל-שם-
טוב: זוהי "טעימה" מגילוי פנימיות התורה שתתגלה
בשלימות עליידי משיח צדקנו בגאולה העתידה -
עוד בזמן הגלות, בזמן של ערב שבת.

מתקרבים אל העיר הגדולה

ישנו משל שנמסר בשמו של רבי פינחס מקוריץ
זצ"ל הממחיש היטב עניין זה:

אדם היוצא מהעיר המוארת בשעת לילה, ככל
שמתרחק יותר מהעיר - הולך ומחשיך עבורו. זאת
מפני שבימיהם לא היו אורות בדרכים המובילות
מעיר לעיר;

אך מאידך, בשלב מסוים מתהפך המצב והדרך
מתחילה להיות מוארת. הסיבה לכך היא, מפני

בגמרא נאמר¹, ש"שית אלפי שני הוי עלמא".
ומבואר בספרים על כך, שששת אלפי שנות הקיום
של העולם, הם כנגד ששת ימי השבוע - כל אלף
מכוון כנגד יום אחד מימי השבוע של ששת ימי
בראשית.

ולפי זה, האלף השביעי, הזמן של 'לעתיד לבוא',
הוא כנגד יום השבת, "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי
העולמים"².

על יסוד דבר זה כתב האור החיים הק"ץ³, שבערב
שבת של כללות השית אלפי שנים, החל להתנוצץ
האור מהגילוי הנעלה שיתגלה לעתיד-לבוא.

והנה, "חצות היום" של האלף השביעי הוא בשנת
ת"ק, שבה הייתה התגלות הבעל-שם-טוב ודרכו
בתוקף הגילוי.

[בשיחותיו של אדמו"ר מוהרי"צ נאמר⁴, שזמן
לידת הבעל-שם-טוב היה בח"י אלול שנת ה' אלפים
תנ"ח, ועיקר התגלותו היה בשנת תצ"ד; ועל-פי זה,
בשנת ה' אלפים ת"ק הפצת תורת החסידות על ידו
הייתה כבר בתוקף גדול⁵].

1. סנהדרין זז, א ובפירוש רש"י שם.

2. משנה בסוף מסכת תמיד.

3. ראה ר"פ צו. פינחס כו, יט.

4. לקוטי דיבורים, ליקוט ב (נדפס בחלק א, דף לא, א).

5. ראה שיחות קודש תשל"ו חלק ב עמוד 466.

6. ראה מגן אברהם סר"נ סוסק"א.

7. תפלת מוסף בשבת.

8. ראה שיחת הרבי זי"ע ר"ח שבט ה'תש"נ ס"ח.

היותו מתקרב והולך לעיר החדשה והמוארת אליה הוא צועד.

וכך גם בנוגע למצב בני ישראל בגלות: מצד אחד, אנו הולכים ומתרחקים מהאבוקה הגדולה שהאירה בעולם בזמן הבית; אך מצד שני, ככל שעוברים הדורות, אנו מתקרבים והולכים אל עבר האבוקה הגדולה שתאיר בזמן הגאולה העתידה ואורה מתחיל להתנוצץ כבר עתה.

לכשיפוצו מעיינותיך חוצה

עניין זה תואם עם הסיפור שאירע עם הבעל-שם טוב, כפי שהוא עצמו מספר על כך במכתבו⁹, שבראש השנה של שנת תק"ז עשה 'עליית נשמה' לעולמות העליונים, עד שנכנס להיכלו של משיח.

ואז שאל הבעל-שם טוב את משיח: "אימתי קאתי מר?", וענה המשיח לבעש"ט - "לכשיפוצו מעיינותיך חוצה". זאת אומרת, שביאת המשיח תלויה בגילוי והפצת הדרך שגילה הבעל-שם טוב, הם המעיינות של תורת החסידות.

מדברי הרבי בכמה הזדמנויות עולה, שהקשר בין הפצת מעיינות החסידות לבין הגאולה (כפי שנאמר בתשובה של המשיח לבעש"ט), אינו בדרך סגולה בלבד, אלא יש בין הדברים קשר פנימי ומהותי:

ענינו של משיח הוא גילוי פנימיות התורה בעולם בתכלית השלמות, וכלשון הכתוב¹⁰ "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים". וכיון שתורת החסידות היא התנוצצות וגילוי מפנימיות התורה שיגלה משיח, אם כן מובן שככל שמעיינות אלה מופצים יותר וה'טעימה' מפנימיות התורה בזמן הגלות נעשית באופן רחב יותר, הרי זה מזרז ומחיש את התגלות עניין זה עצמו בתכלית השלמות עלידי משיח צדקנו.

התגלות בחכמה, בינה ודעת

מכל האמור לעיל עולה, שהתגלות תורת החסידות בדורות האחרונים היא התגלות של אור אלוקי עליון, השייך לגילוי המיוחד שיתגלה לעתיד

לכוא, שהתחיל להתנוצץ ולהאיר בתורת החסידות, דרכיה והנהגותיה.

אך באופן התגלות אור אלוקי זה בעולם, ישנם כמה שלבים ואופנים. בזמן הבעש"ט, האור האלוקי התגלה בבריאה באופן שהוא לא חדר ממש בגדרי מציאותה. כיוון שמדובר על התגלות אור שמצד ערכו הוא למעלה מערך הבריאה, על כן גם אחרי התגלותו והמשכתו בעולם - ההתגלות אינה שייכת לגדרי העולם עצמו.

ובעניין זה חולל רבנו הזקן, מייסד חסידות חב"ד, חידוש גדול: עליידו ענייני האלוקות ירדו והתלבשו בתוך גדרי העולם עצמו.

דבר זה בא לידי ביטוי בכך שענייני האלוקות הנעלים שהתגלו עלידי הבעש"ט בדרך של אמונה נשמתי, התגלו עלידי אדמו"ר הזקן באופן של חכמה, בינה ודעת - בהבנה והשגה, כך שגם השכל של היהודי יוכל להבין את הדברים, ובאמצעות הבנת השכל - לעורר גם את הרגשות שבלב ועלידי כך להפנים את הדברים ולקשרם לגדרי מציאותו שלו.

האלוקה הגדול בספר קטן

את הפלא הגדול הלזה של גילוי האלוקות שלמעלה לגמרי מגדרי הבריאה, בתוך גדרי השכל של חכמה, בינה ודעת, ביטא רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצוק"ל באמירתו המפורסמת על ספר התניא, התורה שבכתב של חסידות חב"ד:

כאשר הובא לפניו ספר התניא לראשונה, עיין בו רבי לוי יצחק ואחר-כך אמר בהתפעלות: "כיצד ניתן להכניס אלוקה כליכך גדול בתוך ספר כליכך קטן?!"

אין כוונת הדברים רק לספר קטן בגודל ובכמות, אלא עצם המושג "ספר" בהקשר זה מבטא קטנות והגבלה - ספר התניא בנוי בצורה שכלית הניתנת להבנה במוחו של כל אדם. הבנה והסברה ייתכנו בדבר מוגבל שניתן להשיגו ולתפסו באמצעות השכל; אולם הקב"ה אינו מוגבל ו"לית מחשבה תפיסא ביה" כלל; שום נברא, אפילו העליון ביותר, אינו יכול להשיגו.

ואף-על-פי-כן, בספר התניא, מתחולל הפלא העצום של הכנסת הקב"ה הבלתי-מוגבל אל תוך ספר הניתן להבנה בשכל האנושי! עלידי הלימוד בספר התניא, ובתורת חב"ד כולה, האמונה

9. נדפסה בסוף ספר בן פורת יוסף להרה"צ ר' יעקב יוסף מפולנאה. כתר שם טוב סימן א. ועוד.

10. ישעיה יא, ט. וראה רמב"ם הלכות מלכים פרק י"ב הלכה ה'.

הנשמית הבלתי-מוגבלת מתגלה בתוך ההכרה השכלית המוגבלת של היהודי.

ה'מופתים' של ר' שלמה מקרלין

ידוע, שהרה"צ ר' שלמה מקרלין זצוק"ל הרעיש בזמנו את העולם ב'מופתים' הנפלאים שהתרחשו עלידו. אירע פעם שסיפרו לפני אדמו"ר הזקן, שהיה בידידות גדולה עם ר' שלמה, על 'מופת' מיוחד שרבי שלמה פעל, ואדמו"ר הזקן הגיב ואמר: "מה הפלא? הוא נמצא רק טפח גבוה מהארץ והוא מטאטא את העולם כמו עם מטאטא"¹¹.

באחד המאמרים, אדמו"ר הצמח-צדק מפרש¹² את עומק כוונת אדמו"ר הזקן בדבריו אלו: דרגתו של רבי שלמה הייתה בספירת היסוד, כמו שכתוב "וצדיק יסוד עולם". ספירה זו נעלית מהארץ, הרומזת לספירת המלכות שהיא שורש הנבראים שבעולם הזה, ומושלת עליה. זו הכוונה "טפח גבוה מהארץ" - ספירת היסוד שלמעלה ממלכות. ומכאן כוחו בעשיית 'מופתים' ושידוד טבעי הנבראים שבעולם הזה.

כלומר, כוחו לפעול 'מופתים', לשנות את טבע הבריאה, לא נבע מהיותו למעלה מהגבלות הטבע של העולם הגשמי בלבד, אלא הוא היה אף למעלה מכללות השורש האלוקי של העולם. הוא עמד בדרגה שלמעלה מספירת המלכות, שלגביה אין כל הגבלות השייכות לגדרי העולם.

יחד עם זאת, מתגובתו של אדמו"ר הזקן לעניין מובן, שעצם עניין ה'מופתים' אינו נתפס אצלו כהפלאה. וכידוע, שבחב"ד עסקו פחות בעניין של 'מופתים', ועניין זה היה שיטתי.

טעם הדבר הוא, מפני שזה גופא תוכן ועניין חסידות חב"ד - להמשיך אלוקות בעולם לא בצורה השוברת ומבטלת את מציאותו, אלא לגלות אלוקות בתוך גדרי מציאותו גופא. בחכמה, בינה ודעת.

לא לשרוף את פטרבורג

מסופר¹³, שכאשר אסרו את אדמו"ר הזקן ולקחו

אותו לפטרבורג, הוא הורה שאף אחד מהחסידים לא יבוא לפטרבורג. הסיבה לכך היתה, שהוא חשש מהחסידים הגדולים, כמו החסיד ר' מיכל'ע אפוצק'ער, שהיו מסוגלים לשרוף את כל פטרבורג¹⁴.

נשאלת השאלה: מדוע באמת היה כל-כך נוגע לאדמו"ר הזקן שפטרבורג לא תשרף!?

ההסבר לכך הוא, שכללות עניין המאסר נבע מקטרוג שהיה בעולמות העליונים על עניין הפצת מעיינות החסידות עליידי אדמו"ר הזקן והלבשתה בחכמה, בינה ודעת באופן שהגילוי האלוקי חודר בתוך גדרי העולם עצמו. ומקטרוג רוחני זה השתלשל המאסר למטה, בעולם הגשמי.

ונמצא, שכל עניין המאסר נבע ממסירות נפשו של אדמו"ר הזקן לגלות את האלוקות שלמעלה מהבריאה בתוך גדרי הבריאה עצמה; אם כן שריפת פטרבורג בדרך שלמעלה מהטבע - היא היפך כל עניינה של חסידות חב"ד, היפך תוכנה של פעולת אדמו"ר הזקן להחזיר אלוקות בגדרי הטבע עצמו, והיפך עניינו של י"ט כסלו שהוא ניצחונה של דרך זו וחדירתה בגדרי העולם עצמו.

"אתי היתה ושלחתיה"

ברשימות¹⁵ של הרבי מסופר, שהסבא משפולי דרש מאדמו"ר הזקן שינהג בדרכם של צדיקי פולין בעניין עשיית 'מופתים', ואמר לו אדמו"ר הזקן על כך: "אתי היתה ושלחתיה". זאת אומרת שאדמו"ר הזקן חזר מרצונו לעזוב דרך זו של עשיית 'מופתים' ושלילת דרכי הטבע.

בהמשך העניין מסופר, שכאשר אדמו"ר הזקן הובל לפטרבורג הוא ביקש מהמפקד האחראי על הנסיעה לעצור לפני חצות יום שישי. כאשר הוא סירב לכך, הציר של גלגל העגלה נשבר, ולאחר שתיקנו זאת והמשיך בסירוכו מת הסוס. אז ראה המפקד שמתרחש משהו שמימי, והסכים למלא את בקשת אדמו"ר הזקן להפסקת הנסיעה לכבוד שבת.

ועל כך שאל הסבא - מהו תוכנה של הנהגה ניסית זו? וענה לו אדמו"ר הזקן: "צווחין אף עקתינ",

11. ראה גם רשימות דברים (חיטריק) עמוד 76.

12. ראה אור התורה חנוכה שלד, ב.

13. ראה קונטרס לימוד החסידות עמוד 10 ובנסמן בהערה הבאה.

14. ראה ספר התולדות - אדמו"ר הזקן חלק ג עמוד 702 הערה 7.

15. רשימות היזמן עמוד שכא.

משנה לגמרי את כל איכות עבודת ה' שלו, הבין בשכלו שעניין ה'מופתים' אינו עניין עיקרי, ולכן הוא התבייש אפילו לדבר על הנושא עם ר' לייב; אך מכל מקום, דבריהם הפריעו לו וגרמו לו למועקה פנימית.

ה'מופת' האמיתי

המשפיע שלו, ר' לייב, היה נוהג מפעם לפעם לכתוב דו"ח לאדמו"ר הזקן, ובו היה מפרט את מצבם של האברכים שלומדים אצלו. וכמובן, בין האברכים עליהם כתב היה גם אותו אברך.

באחד ממכתבי התשובה שכתב אדמו"ר הזקן לר' לייב, נכתב, שצריך להפיג את צערו של אותו אברך ולקרבו. והוסיף בסוף המכתב וכתב בזו הלשון: "ויהיה זה לו לאות ולאחרים למופת".

כאשר המכתב הגיע אל ר' לייב, הוא לא הבין את כוונת אדמו"ר הזקן, שהרי הוא לא ידע כלל שמשוהו מעיק על לבו של אותו אברך. הוא פנה אליו ושאלו האם מעיק עליו דבר מה, והראה לו את מה שכתב אדמו"ר הזקן בנוגע אליו.

האברך נרגש ונרעש מאוד מה'מופת' הגלוי, וסיפר את כל העניין לר' לייב.

ר' לייב שמע את הדברים, אך כלל לא הביע התפעלות מהעניין. תגובתו הייתה כזו: "אינני מבין מה צריך 'מופת' יותר גדול מכך, שבתחילה היית בבחינת 'בול עץ' ממש, ועליידי התקרבותך לאדמו"ר הזקן ולימוד תורת חסידות חב"ד הפכת להיות 'בן אדם'! וכי יש 'מופת' גדול מזה!?!..."

כל העניין של גילוי 'רוח הקודש' של אדמו"ר הזקן באופן מוחשי כל-כך, לא תפס כלל את ר' לייב. בשבילו ה'מופת' הגדול היה בזה שאברך, שבתחילה מוחו האנושי היה כמו 'בול עץ', ללא שום התפעלות וקירוב פנימי לאלוקות, הפך עליידי יגיעה גדולה בלימוד החסידות והליכה בדרכיה, להיות 'בן אדם', שיתרונו הוא בכך שהוא רואה את השמים. הוא יודע, מכיר ומרגיש בהרגשה פנימית שיש אלוקה שלמעלה ממנו.

סיפור זה מבטא את דרכם של חסידי חב"ד, שידעו והבינו תמיד שתכלית עניין החסידות היא לפעול ולשנות את מציאות העולם והאדם; לגלות בהם אלוקות ולרומם אותם עצמם. ודבר זה נעשה עליידי לימוד החסידות והליכה בדרכיה.

והיינו שהאקסין, צירי העגלה, עצמם צווחו ולא רצו להמשיך לנסוע.

בתיבות קצרות אלה טמון עומק נפלא:

ישנה פעולה של 'מופתים' הנעשית עליידי צדיק. זאת אומרת ישנה מציאות העולם, וישנו האור האלוקי שלמעלה ממנו. ועליידי פעולת הצדיק, נמשך האור העליון ומבטל את גדרי הטבע של העולם.

אך יש אופן נעלה הרבה יותר בפעולת האור האלוקי בעולם: אין צורך לצוות על העולם להיות בהתאם לרצון הצדיק, אלא נמשך ומתגלה עניין עצמי כזה, שמצידו מציאות העולם מצד עצמה היא בהתאם לכוונה העליונה. ועל דרך שמבאר הרבי בנוגע לירידת הגשמים עליידי אמירת תורה של רשב"י, שהיה זה בדרך ממילא לגמרי, ללא צורך בציווי¹⁶.

וזהו עניינה של חסידות חב"ד שגילה רבינו הזקן: לפעול על גדרי המציאות של העולם, שהם עצמם יהיו בהתאם לאלוקות.

מועקת האברך

באחת מאגרותי¹⁷, מספר אדמו"ר מהריי"צ סיפור מעניין שממנו ניתן ללמוד על יחסם של חסידים הראשונים לעניין ה'מופתים':

היה חסיד של אדמו"ר הזקן ושמו ר' לייב. ר' לייב שימש כעין משפיע של העיירה בה הוא התגורר, והיה מקרב ומדריך את האברכים שבה על-פי דרכי החסידות, ולומד חסידות עם האברכים המוכשרים לכך.

בלימודיו של ר' לייב השתתף אברך אחד, שעם הזמן הלך והתקרב יותר ויותר לתורת חסידות חב"ד, עד שהוא הפך להיות חסיד ממש של אדמו"ר הזקן. היו לו חברים שהשתייכו לחסידות אחרת, שהיו מציקים לו באמרם: "אמנם בעבודת ה' על-פי דרך חב"ד ישנה מעלה גדולה (דבר שהיה ניכר היטב בתפילתו של אותו אברך); אולם עניין ה'מופתים' קיים אצלנו יותר".

האברך, שהרגיש היטב איך תורת חסידות חב"ד

16. ראה זהר ח"ג נט, ב. ספר המאמרים מלוקט כסלו עמוד קכה.

17. אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מהורי"צ נ"ע חלק ב עמודים שעה-שעו.

לרכוש את הכלים המשוכלים

פנימיות התורה היא חכמה שצריכה תלמוד, והעוסק בה מרומם את עבודת ה' שלו למדרגה אחרת, בדומה לעובד אדמה המחליף את כלי עבודתו הישנים הפשוטים במכשירים משוכללים

קריאה והתעוררות ללימוד תורת חב"ד מאת הגה"צ המשפיע

רבי מרדכי מנשה זילבר

האדמו"ר מתולדות יהודה סטיטשיץ שליט"א

ובדומה לכך היתה תקופה שבה שלח הקב"ה בהשגחה פרטית שלוחים מיוחדים, והיא תקופת התגלות החסידות. בתקופה זו נפתחו השמים ונתגלו גילויים נפלאים. ההתגלות היתה על ידי נשמות צדיקים, שהן נשמות גבוהות מאוד, שהשפיעו זאת לכלל ישראל, והם הבעל שם טוב והחבריא שלו, שהיו לגמרי שלא לפי ערך הדור. ואיתא בהגהות על ספר ברית מנוחה לתלמיד

א. בבואנו לדבר על "לימוד החסידות", צריך להקדים תחילה כמה מילין על החסידות בכלל, ומשם - למושג "לימוד" החסידות. החסידות הינה התגלות אלוקית. היו כמה תקופות בדברי ימי ישראל שבהן הוריד הקב"ה לעולם נשמות מיוחדות, כמו "בדרא דרבי שמעון בר יוחאי" וחבריו, כמבואר בכמה מקומות בזהר הקדוש, וכך גם בזמן האר"י הקדוש ותלמידיו.

הרה"ק מלובלין, שההגדרה של "אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם וכו'" (שבת קיב, ב) לא נאמרה על דור הבעש"ט ותלמידיו, שכן אין לייחסם לפי ערך דורם.

סיבת ירידת נשמות אלו היא בשביל תיקון העולם, ובשביל תיקון נשמות ישראל, ועל מנת לפעול את התיקון השלם עד להבאת הגאולה, ואילו זכינו היה משיח בא בימיהם.

אמנם בתחילה היתה התנגדות על הבעל שם טוב, והבעל שם טוב נלחם בזה. ההתנגדות באה לא מפשוטי העם, אלא מגדולי ישראל וצדיקים גדולים. והנה סיבת ההתנגדות היתה כי אכן היה צד שהעולם לא ראוי לכך, וזה התבטא בהתנגדות של גאונים אלו, ולכן לא אסתייעא מילתא שמיח יבוא בימיו.

נשמתא דאורייתא

ב. והנה, האור שגילה הבעל שם טוב מתבטא בהרבה מדריגות: המדריגות הגבוהות ביותר הן שערי השגה שפתח הבעש"ט, וזהו ענין ששייך רק לצדיקי אמת. הבעש"ט והחבריא עסקו ביחודים שנתגלו אליהם, והמשיכו מדריגות נשגבות, אורות וגילויים לתיקון הנשמות וטהרת העולם.

בזמן הראשון של הבעש"ט לא היה מושג של "חסיד" ו"רבי", אלא היו תלמידי הבעש"ט, תלמידי הרבי ר' אלימלך וכו', ובנוסף היו גם יהודים רבים שהיו באים לשהות בצל הצדיק, ולקבל ממנו ברכות וישועות. רק אחר כך התפתח המושג של "רבי וחסיד".

אבל ראשית הענין היה - תלמידים שעבדו על מדריגות גבוהות וגילויים נעלים, ובוה יש עסק רק לצדיקי אמת.

וכאן בא המושג "דרך החסידות", "דרך הבעש"ט", והכוונה בזה היא - אופנים שונים כיצד לקחת את האורות שנתגלו, וכיצד להיות כלים ראויים לקלוט את אור החסידות שנתגלה לצדיקי האמת.

ובזה יש הרבה מדריגות, ובהתאם לאורות השונים שהתגלו, כך הן הדרכים לקבל את אותם האורות - יש דרך השייכת לצדיקי אמת, יש דרך השייכת לבעלי השגה נעלית ונשגבה, ויש דרך השייכת גם להמון העם המכונים "חסידים יידן", ויש דרך

ששייכת גם לפחותים שבפחותים.

אמנם הצד השווה לכל הדרכים בשיטת החסידות הוא - היות נובעות מ"פנימיות התורה". התגלות הבעל שם טוב היא התגלות השייכת לפנימיות התורה, ומזה נובעים כמה חידושים, וכמו שמצינו כמה דברים, שעל פי נגלה דתורה אינם חמורים כל כך, ואילו פנימיות התורה שמה עליהם דגש חזק ומיוחד, בפרט לפי דרך הבעש"ט, ולדוגמא:

קדושת השבת - גם על פי נגלה דתורה צריך לכבד את השבת, ומפורשים בשו"ע כמה דינים בזה. אבל דרך הבעש"ט שמה דגש מיוחד על ענין השבת כידוע.

והטעם לזה הוא, כי פנימיות התורה היינו נשמת התורה, ונגלה הוא גופא דאורייתא, כמבואר בזהר. ומאחר ששבת הוא יומא דנשמתא, לכן יום זה שייך לנשמתא דאורייתא. ואכן על פי האריז"ל הזמן של פנימיות התורה הוא בשבת, וזהו שיש ששה סדרי משנה כנגד ששת ימות החול, ושבת כנגד פנימיות התורה. ורבי חיים ויטאל מתאר את אופן הלימוד של האריז"ל, שהיה לומד בכל הלכה שש דרכים על דרך הפשט כנגד ששת ימי החול, ועוד דרך אחת על פי הסוד, כנגד יום השבת. ולכן אצל ההולכים בדרך הבעש"ט שהיא דרך של פנימיות התורה - יום השבת תופס הרבה מקום.

ועל דרך זה בענין קדושת הברית, שגם על פי נגלה דתורה הוא ענין נחוץ. אבל על פי פנימיות התורה הוא ענין יסודי ממש, ואין דף בזהר הקדוש שלא מדובר שם על קדושת הברית! זה ממש הכל. כי "סוד" ו"יסוד" הולכים יחד וחד הם.

וכמו כן הענין של אמונת צדיקים; דהיינו התקשרות לצדיק אמת, והדרך להגיע לכך - זהו ענין שהתחדש אצל הבעל שם טוב. אמנם גם בזמנים הקדומים היה ענין של התדבקות בחכמים, אבל תוכן הדבר היה בעיקר להיות תלמיד של הרב הלומד תורה מפיו, כי לפי הנגלה "רב" היינו תלמיד חכם ירא אלוקים שאפשר ללמוד ממנו דרכי הנהגה ותו לא.

אבל על פי דרך הבעל שם טוב המיוסדת על פנימיות התורה, המשמעות של רבי היינו נשמה הכוללת כל הענפים, וכל ההשפעות, הן הרוחניות והן הגשמיות, באות על ידו, ויש לו סיעתא דשמיא

לימוד התניא מאיר את הלימוד בכל ספרי החסידות

דברות קודש מאת האדמו"ר מוויז'ניץ שליט"א

ספר התניא הוא אור גדול, והלומד תניא יכול לראות את האור כי טוב הנמצא בכל ספרי החסידות.

ואף שיכול להיות קושי גדול בהתחלת לימוד התניא, עד שתופסים את עומק המושג, מכל מקום כדאי הדבר, כי לפום צערא אנרא, וכשמתרגלים ללימוד זה רואים אור גדול.

ספר התניא הוא מפתח גדול לכל עניני החסידות, ומלהיב מאוד את הלבבות והנשמות לעבודת השי"ת.

בספר הק' ישמח ישראל מסופר על הרה"ק ר' יעקב ישראל מטשערקאס (שהיה חתנו של אדמו"ר האמצעי בנו של בעל התניא), שעמד בערב יום הכיפורים מאחורי כסאו של הרב בעל התניא, ושמע כיצד מספר על הרה"ק רבי זושא מאניפולי זצלה"ה זי"ע, שפעם ביום הכיפורים הגביה עיניו לשמים, ונפל עליו פחד גדול, עד שמחמת גודל היראה אחזו חולי ל"ע. ואמר הרב בעל התניא על עצמו כמה הוא רחוק ממדרגה זו, שהוא לומד ומתפלל ואינו מתפעל מאומה, והתחיל לגנות עצמו, עד אשר נתעלף ונפל.

ואכן, הלומד בספר תניא, רואה מצד אחד את שפל מצבו, ומצד שני מלהיב את לבבו ונשמתו לעבודת השי"ת.

ועל כל אחד לקבוע חק לימודים בספר התניא, כל אחד לפי יכולת הבנתו.

(ליל שבת קודש פרשת שמות תשע"ז)

בכלל, בתחום זה הצליח ה"בעל דבר" הוא היצר הרע, והרבה יש לקונן על זה, שרואים בכלל ישראל תלמידי חכמים ואברכים מופלגים וממש גדולי תורה, אבל בתחום זה של פנימיות התורה הם עמי הארץ גמורים, ולא זו בלבד, אלא שאינם יודעים כלל שיש חלק כזה בתורה!

וכי מה יש להוסיף על דברי הגמרא שאומרת בפירוש "דבר גדול מעשה מרכבה, דבר קטן הוויות דאביי ורבא!" ואם כי יש ראשי ישיבות שנדחקו לומר פירושים שונים על דברי הגמרא, אבל אליבא דאמת הרי אין צריך "פשטים" כלל, כי אין כאן שום קושיא, וכוונת הגמרא היא לאותן המילים שאמרה:

והרגש ומדריגות להמשיך מהיכלות הקדושה את כל ההשפעות על הענפים שלו. וממילא ההתקשרות אליו היא ענין אחר לגמרי. ולכן חסידים ממש חיו עם הרבי וממש "נשמו" אותו.

אלו הן דוגמאות לכמה מושגים שהחסידות נתנה להם משמעות חדשה ורוממה אותם. אלו הם יסודות שהבעש"ט ותלמידיו גילו, ומזה השתלשלו כמה ענפים וענפי ענפים ואופנים שונים.

פנימיות התורה צריכה לימוד

ג. והנה אחד מענפי החסידות הוא גם ענין לימוד פנימיות התורה.

המדריגה של פנימיות התורה הרי היא "דבר גדול" לגבי הנגלה!

והמעייין בהקדמת רבי חיים ויטאל לספר עץ חיים ראה שם ביטויים מבהילים ביותר בענין זה, ואומר שם שנגלה דתורה זהו כקליפת השום לגבי פנימיות התורה. ובכלל, הרח"ו מקונן ובוכה על כך שהזניחו את לימוד פנימיות התורה, ומתבטא שם בלשונות מבהילים, אשר תסמורנה שערות ראש, אבל באמת כל הספרים מלאים מזה, וגם הזהר מלא מזה, כמו דברי רשב"י "איטמן דלבא סתימן עיינין" שלא יודעים רזין דאורייתא, ומשווה אותם לבהמות... קשה לחזור על לשונות כאלו, אבל הם לשונות של רבי חיים ויטאל והרשב"י ע"ה.

האמת היא, שיתכן שהקולר תלוי בצווארם של אלו שלומדים פנימיות התורה, והם הגורמים לכך שמעטים הם העוסקים בה, כי הלומד פנימיות התורה צריך להיראות אחרת, ואילו אכן לומדי פנימיות התורה היו נראים אחרת, היתה פנימיות התורה מתפשטת הרבה יותר.

לימוד פנימיות התורה הרי צריך לרומם את האדם למדריגה הרבה יותר נעלית. אדם שניזון מרוחניות, הגשמיות לא מדברת אליו. ואם הוא בכל זאת צריך לאיזה דבר גשמי, הרי זה בקרירות מאוד וכמי שכפאו שד. חיייו הם רוחניים, חיי נשמה. זהו המינימום שלימוד פנימיות התורה אמור לפעול על הלומד.

יש המצטטים את הביטוי "אין לנו עסק בנסתרות..."

הרבה צדיקים אמרו כך בדרך ענווה. ולמעשה, אם למישהו אכן אין עסק בנסתרות, עליו לומר זאת מתוך בכיה, ובתוכו פנימה יכאב לו מדוע אכן אין לו עסק בנסתרות. אבל כשאומרים זאת מתוך חיוך ושביעות רצון, הרי זו שפלות אמיתית.

יראת ה' – היא חכמה!

ד. איתא בזהר ששלמה המלך היה חביב אצל הקב"ה יותר מכולם, ולכן נקרא "ידידיה". והטעם לכך, כי הקב"ה נתן את התורה ש"היא חכמתכם ובינתכם". הקב"ה רוצה שכולם יהיו חכמים, והן יראת ה' היא חכמה, היינו שכדי להיות עובד ה' כדבעי צריך להיות חכם אמיתי בחכמת התורה.

וכשיש מי שעבודת ה' שלו מתבטאת בכך שהוא

מתנועע, אם בשעת קיום מצוה, או גם בשעת התפילה, הרי הענין כשלעצמו מה טוב הוא, אבל מה היא על "יראת ה' היא חכמה"? יראת ה' היא חכמה נשגבה, הקב"ה נתן לנו חכמה, ולהתעלם ממתנה זו הרי זה חטא!

ובכלל, בדברי אגדה יש אופן לימוד. כשם שיש אופנים איך ללמוד ולהבין סוגיא בנגלה דתורה, כך יש מהלכים כיצד להבין חלק האגדה שבתורה. והרי יש פסוקי התורה לרוב, והרבה מאמרי חז"ל, שצריך פשוט לדעת כיצד להבין אותם.

אמנם יש דרשות נאות שאומרים בפני המון העם, ויש בהן פירושים נאים, וגם איזה לימוד מוסר נחמד, ואכן זה נחמד ונעים, אבל לא כך לומדים דברי אגדה!

לדוגמא, שמעתי מאיזה מגיד מישרים ווארט על מאמר רז"ל לגבי מכירת יוסף, שכשמכרו את יוסף לישמעאלים, היו להם בשמים, כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של נפט. ופירש בזה אותו מגיד, שכאן רואים את ההשגחה הנפלאה על יוסף הצדיק. הרי מדובר כאן על גזירה נוראה שהיתה על יוסף - להימכר לעבד, שזהו דבר נורא. ולכאורה במצב זה, כמה נחשב הריח שיריח באותה שעה?! אלא שכיוון שהריח הרע הוא צער שלא נגזר עליו, לכן אפילו שזהו דבר קל לפי ערך העונש שנגזר עליו, מכל מקום מנע הקב"ה ממנו צער זה.

פירוש זה הוא דוגמא לווארט טוב... אבל - לא לזה התכוונו חז"ל! צריך ללמוד היטב את הענין, לדעת מהי משמעות ענין הריח ומהו צדיק, ולהבין את תוכן הענין. יש דרכים כיצד ללמוד.

ובכלל - מדוע צריכה התורה להטריח את עצמה לספר שמערת המכפלה עלתה ארבע מאות שקל כסף? למאי נפקא מינה כמה עלתה המערה? הרי דיו שיאמר שאברהם אבינו ע"ה שילם את דמי המערה ותו לא! בהכרח שבפרטים אלו יש משמעות מסויימת. ועל דרך זה פרשיות שלמות בתורה ומאמרי חז"ל וכו'.

ולסיכום - פנימיות התורה היא חכמה שצריכה תלמוד, ועל עבודת ה' בכלל נאמר "הן יראת ה' - היא חכמה!"

עבודת ה' – בכוחות הנעלים

ה. מלבד מה שפנימיות התורה היא חלק בתורה

מדוע לומדים ספר התניא יותר משאר ספרים?

הגה"ח המקובל רבי אברהם אביש ציינווירט שליט"א

ידוע ה"הסכם" שהיה בין רבי אברהם המלאך לבין הרב בעל התניא, ש'המלאך' ילמד את הרב בעל התניא נסתר, והרב ילמד את הרב המלאך נגלה. כשכ"ק אדמו"ר מהוסיאטין וכ"ק אדמו"ר הפחד יצחק מבאיאן סיפרו עובדא זו, הוסיפו, שמהלימוד שלימד הרב המלאך את הרב, מזה יצא ספר התניא. כ"ק אדמו"ר מהוסיאטין היה מוסיף בזה, שהרב המלאך דיבר על קצה הגרון, והרב פרש את זה על צלחת רחבה (כלומר, שהרב המלאך אמר לבעל התניא רק את היסודות והעיקרים, והתניא פיתח את זה לאורך ורוחב). וכ"ק אדמו"ר הפחד יצחק היה מסיים בלשון הכתוב: "איתן מושבך" - איתן אותיות תניא.

ויש לומר שב"איתן" נרמז שמו של רבו המלאך, על פי מאמר רז"ל "איתן זה אברהם", ולכן פתח הרב את ספרו במילה "תניא".

בחב"ד מדייקים בלשון התניא בדף השער, שם נאמר שהספר הוא "מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים" - "ספרים" היינו הבעש"ט והמגיד, ו"סופרים" היינו רבי אברהם המלאך.

אחת מהסיבות שלומדים את ספר התניא יותר משאר ספרים היא מפני שאינו כרוב הספרים שנכתבו לפי סדר פרשיות התורה ונכתבו כפירושים על פסוקים, אלא הוא בנוי מלכתחילה לפי מהלך מסודר.

השוטים, וכך יעבוד עבודת פרך ביום ובלילה. והנה בשדה הסמוכה אליו יגיע חקלאי בן זמננו עם כל המכשירים החדשים, ישב על הטרקטור וכך ירש את העשבים השוטים בשיטות חדישות, וכך גם ישקה את השדה במאמץ מועט. החקלאי הראשון יסתכל עליו בפליאה, ויאמר לו: אתה שוטה גמור! אינך יודע כלל מהי עבודה בשדה, כמה כוחות צריך להשקיע כדי שתצמח תבואה, ואתה יושב לך כך בניחותא על הטרקטור, ומניע קלות את ידך! וכי נראה לך שכך, ללא כל מאמץ, יצמח משהו בשדה שלך!?

והנה בסופו של דבר שדהו של החקלאי שעבד עם הטרקטור יצמיח יכול רב, וטוב עוד יותר ממה שיגדל בשדהו של החקלאי המיושן...

כנ"ל, הרי גם בנוגע לעבודת ה', היא הרבה יותר בעומק כשהיא עם לימוד פנימיות התורה.

ניקח לדוגמא שני עובדי ה' בתפילה, המתפללים זה לצד זה. האחד מתענע בדבקות ומתפלל בקולות וברקים, והשני מתפלל עם כוונות האר"י (כמובן כדבעי למהווה, היינו, שהוא אכן מתדבק באותם השמות שמכוון, ולא שמעבירם במחשבתו בעלמא ומסתכל בסידור), ותפילתו היא בנחת ובאופן רגוע. והנה כלפי חוץ הראשון שעושה רעש נראה כאילו הוא המתפלל בכוונה יותר גדולה.

אבל משל למה הדבר דומה, לחקלאי שיעבוד במציאות של ימינו כמו שעבדו פעם בשדה, במחרשה רתומה לשוורים, ויעבוד קשה לעקור את העשבים

וההסבר בזה הוא, כי "כולם בחכמה עשית", "חכמה" היא עבודת הבריורים, הקב"ה ברא את האדם חכם, כדי שבחכמתו יברר ויעלה את הניצוצות שנפלו לקליפות. ולכן מצינו שפרופסור היושב בניחותא במשרד, מרוויח יותר ממה שמרוויח מי שעובד בעמל כפיים. ועומק הדברים הוא, כי את הניצוצות מעלים בחכמה, ולהרוויח כסף היינו העלאת הניצוצות, ואופן ההעלאה הוא על ידי חכמה. כולם בחכמה דווקא אתברירו, החכמה מעלה את הניצוצות, והפרופסור הרי עובד עם המוח.

ולענייננו - יש תלמיד חכם ויש עם הארץ, ויש הבדל בין שניהם איך הם מקיימים מצוה. ייתכן שהעם הארץ עובד קשה, אבל זה לא מגיע לצורה שבה תלמיד חכם מקיים מצוה. וכשמדובר בפנימיות, הרי זה שמתנענע, הוא עובד כבהמה, וזה שעבד עם המוח, הוא עבד כבני אדם. משום שהוא עבד בכוח החכמה ולא רק באמצעות הכוחות הנחותים של האדם.

אבל בעוונותינו הרבים חסרה התעניינות כנה בפנימיות התורה. וכדאיתא בספרים על הפסוק "וירא ה' כי שנואה לאה": לאה היינו בחינת מחשבה, בחינת פנימיות, וכולם מתרחקים מהפנימיות.

ייחודיות מאמרי חב"ד

1. והנה בפנימיות התורה יש בכללות שני מיני ספרים:

יש ספרי חסידות המיועדים להמון העם שלא בדרך לימוד שכתבו צדיקים מתלמידי הבעש"ט, ובהם הכניסו קדושה נוראית, ובוודאי יש שם השגות גבוהות שבני עליה יכולים להבין בתוך הדברים. אבל מה שהמון העם לוקח מזה הוא בעיקר את הקדושה שבזה, ולא את ההשגה. ובכלל, אלו ספרים שאפשר ללמוד רק בשבת, מצד קדושת השבת. מורי רבי מסטוטשין ג"ע אמר שספר הק' נועם אלימלך הוא אינו יכול להבין בימול החול, רק ביום שישי אחרי המקווה ובשבת. וטעם הדבר, משום שזהו ספר קדוש שכולו נשמה, וכן הם רוב הספרים, וכמו קדושת לוי, שאמנם יש בו יותר הסברים, אבל עיקרו אינו הלימוד אלא הקדושה.

אמנם יש מענפי החסידות שעוסקים בלימוד

הפנימיות, ואחד מהחזקים שבזה הוא ענף החב"ד. ובחור שמתחיל ללמוד חסידות כדאי לו להתחיל בספרי חב"ד, כי היא מבארת ענינים יסודיים בחסידות. תורת חב"ד עוסקת בעיקר בהבנת סוד היחוד ואין עוד מלבדו, יחודא עילאה ויחודא תתאה, הנשמה וכוחות הנשמה, כיצד הם פועלים, ומהו הפשט שהנשמה היא חלק אלוהי ממעל. יש עוד הרבה נושאים בתורת חב"ד, אבל אלו הם העיקריים.

תורת החב"ד מסוגלת מאוד לשכליות נשמית, ומי שמרגיל עצמו ללמוד מאמרי חב"ד ולהתבונן בהם לפני התפילה, ואחר כך "להתפלל" עם המאמרים, כמו שנהגו בחב"ד, הרי זה מזכך את השכל, עד שהשכל חושב באופן אלוהי ולא כמו שכל טבעי.

מאמרי חב"ד הם השגות אלוהיות מתוקות, מלאות עונג, והלימוד בהם ממש מדשן את הנשמה ומזכך את השכל, עד שיתכן שהלומד תורת חב"ד ינסה לבאר סברא אלוהית למי שלא למד תורה זו, והשני לא יצליח להבין את כוונתו מאחר שלא הורגל בזה. וכמו על דרך משל, מי שלא למד בדרך הישיבות, לא יוכל להבין סברא ישיבתית, ולא יצליח להבחין בהבדל בין סברא של ר' ברוך בער למהלך של ר' שמעון ויחשוב שהכל אותו הדבר. כך גם שכל מזכך שלמד תורת חב"ד יבין באופן נפלא הרבה יותר. ובפרט בלימוד מאמרי הרש"ב, שמחלק לחלקים קטנים סברות מוארות, סברות אלוהיות.

אמנם הלימוד צריך להיות בקביעות, כדי שייספג בלב ויבלע באברים, ויגרום שהאדם יתחיל להבין ולהרגיש באופן הרבה יותר נעלה.

בצעירותי למדתי בחברותא ספר תניא עם בחור ישיבה מסוים, והוא ממש יצא מהכלים ואמר בהתרגשות: "במשך כל החיים שלי רימו אותי! עשקו אותי! חשבת שכל התורה זה רק ר' ברוך בער!..."

בפרט בימינו שיש חוגים רחבים שעוסקים בתורת חב"ד, ויודעים בזה הרבה יותר מהמחנה החסידי, כי יש קליפה שמפריעה להתקרב ללימוד פנימיות התורה, הרי שוודאי צריך להתגבר על קליפה זו ולעשות נחת רוח לקב"ה, ולעסוק בפנימיות התורה וכך לשנות את המבט על העולם, וכמו כן להתרומם מהעסק בקטנות של היצר הרע, שלא יתפוס מקום כלל, ויקויים הפסוק "ישמח ה' במעשיו".

דברי קודש מאת כ"ק אדמו"ר מאלכסנדר שליט"א במסיבת סיום התניא, חנוכה תשפ"א

כשמרוב חולשתו שכב בביתו עם תחלואים ומכאובים, שלח את בנו להזכיר אותו אצל רבו.

כששמע הרבי את שמו של ר' אליהו יוסף, אמר, שיש לו חשק שהוא יבוא אליו לחג השבועות, וכשהגיעו הדברים לאוזניו ציית מיד, ולמרות חולשתו ומכאוביו הגיע אל הרבי, וקהל החסידים שמחו מאוד כבואו.

אולם כשנכנס ר' אליהו יוסף לרבי, הוא פרץ בכבי נורא, וביקש שהרבי יזכור אותו וייקח אותו על כתפיו. בכיותיו לא היו על מצבו הגשמי, אלא על מצבו הרוחני כפי שהיה נראה לו על פי חשבון הנפש שערך.

בעל התניא – רופא מנוסה

הרבי ענה לו: ה"רב" [בעל התניא] זי"ע היה 'פרקטי' בחסידות (כלומר בעל נסיון מעשי), ואני גם קצת 'פרקטי', וידוע לי מה שכתב בתניא פרק כ"ו שאדם הטרוד בייסורים וטרדות ולפתע נופלים לו דאגות ממצבו הרוחני, עליו לדעת שזו עצת היצר שרוצה להכניסו לעצבות, ואחר כך להפיל אותו בתאוות. ולכן שלא ייכנע לעצת היצר, אלא ראשית כל יהיה בשמחה, וגם בענין זה גופא - ישמח על זה שזכה לקיים מצוות תשובה.

כך אמר אדמו"ר הזקן מאלכסנדר על הרב בעל התניא זי"ע.

ידיעת התניא של כ"ק אדמו"ר מאלכסנדר זצוק"ל

זכורני מילדותי בירושלים עיר הקודש, שהיתה תקופה שכ"ק אדמו"ר ע"ה היה בחולשה ושכב במיטה, ובזמן זה היה נותן לי ספר תניא. הוא היה קורא בעל פה את פרקי התניא, ואני הייתי צריך לעקוב אחריו אם אכן הוא אומר כפי שכתוב בספר. ברבים הוא מעולם לא דיבר על כך, אבל כך היה מעשה!

ידוע שיש שני סוגי לימוד בספר הקדוש תניא. יש לימוד הנקרא "השכלה", היינו "ידיעות", וזהו תענוג עילאי, מקבלים ידיעות נפלאות אודות כך שיש נשמה, נפש אלקית ונפש הבהמית, ומדריגות חלוקות של רשע בינוני צדיק, והגדרות מדויקות לדעת מה בא מהנפש האלוקית ומה בא מהנפש הבהמית, ועוד כהנה.

ובכלל, ספר התניא בנוי כמערכה. הרי הרב המגיד ממעזריטש ביקש ממנו לכתוב שולחן ערוך, היינו שהרב בעל התניא היה בעל מחבר בחדסד, וספר התניא הוא החיבור הראשון מתלמידי הבעש"ט שנכתב לא רק לפי סדר הפסוקים ומאמרים על סדר הפרשיות, אלא חיבור שכולו סדר בעבודת ה'.

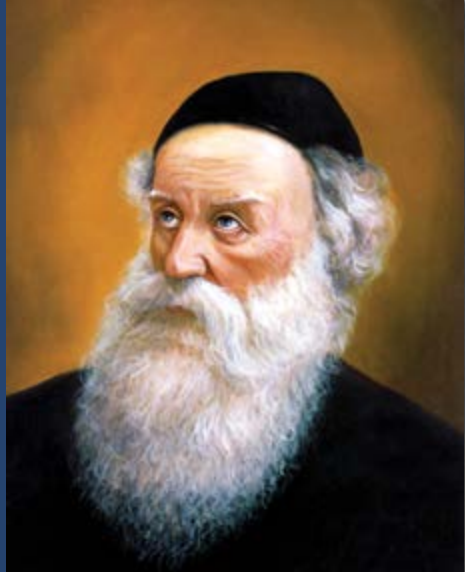
ללמוד על מנת לעשות

אמנם מטרת החיבור היא כדי לקבל תועלת בעבודת ה', וכמו בענין התורה בכלל, שלימודה צריך להיות על מנת ללמוד ולעשות, שהרי אין חכמת התורה כשאר חכמות שאפשר להיות מלומד בחכמה מסוימת אבל מבלי שתחייב כלל את ההנהגה בפועל, וכך גם בפנימיות התורה המטרה היא לקבל תועלת בעבודת ה', ולכן לימוד התניא צריך להיות לא לשם ידיעות גרידא, אלא על מנת לקיים בפועל, ובוודאי זו היתה מטרתו הקדושה של בעל התניא בחיבורו את הספר.

ישנה עובדה על החסיד ר' אליהו יוסף, הרב מראזאדאו בפולין, שהאריך ימים והיה זקן מופלג. בצעירותו זכה להיות אצל הרבי ר' בונים, ושמעתי מזקני זכרונו לברכה שהרבי ר' בונים אמר עליו שאברך זה הוא שלם בכל איבריו. והרבי ר' בונים לא היה מפליג בשבחים סתם.

באחרית ימיו היה ר' אליהו יוסף חסיד של אדמו"ר הזקן מאלכסנדר הרה"ק רבי יחיאל זי"ע, ואף שהוא בעצמו היה משכמו ומעלה, בכל זאת היה בטל לגמרי ודבוק ברבו. ובאחד מן הימים,

יריד התניא הגדול תשפ"ב

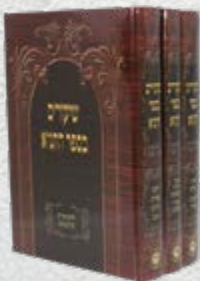
מבחר ספרי ביאורים על התניא
ביריד החסידות הענק בבנייני האומה, ירושלים

י"ט כסלו תשפ"ב

חדש
חלק ז

שיעורים בספר התניא

ביאור בדרך הפשט לכל ספר
התניא בשפה המתאימה
למתחילים ומתקדמים כאחד.
מאת הרב יוסף וינברג.

אל תוך התניא

הרב לוי יצחק גינזבורג

ביאור ללקוטי אמרים שבספר
התניא על פי ביאורי אדמו"רי
חב"ד, בשפה עשירה ושוטפת
מלווה בסיפורים.

הספר הינו תקציר של הספר
'פניני התניא' שכתב הרב
גינזבורג בו מאריך בהסברת דרכי
החסידות על פי התניא ובמהדורה
זו נערך הביאור מחדש והובאו רק
הביאורים על התניא.

חסידות מבוארת - תניא

ביאורים עמוקים, נרחבים ויסודיים לספר התניא
על פי ביאורי חסידים ואדמו"רי חב"ד.
שבעה כרכים לפרקים א-מב מלקוטי אמרים.

מסילות בספר התניא

ביאור שווה לכל נפש על ספר התניא מאת הרב פנחס פרידמן ראש הכוללים של בעלזא, בתוספת הארות והרחבות למעמיקים. ערוך בשפה ברורה ונעימה.

שער היחוד והאמונה / אגרת התשובה

שני חלקים מספר התניא עם ביאור יסודי ומעמיק בהוצאת מעיינותיך.

ספר של בינונים

המאור שבתורה - 'לב לדעת' חלקו הראשון של ספר התניא עם ביאור על פי שיעורי הרב יואל כהן וגדולי המשפיעים

שו"ת התניא

ספר עזר ללימוד לקוטי אמרים, שער היחוד והאמונה ואגרת התשובה באמצעות שאלות ותשובות. מאת הרב יהודה אדרי

נר למשיחי

מקבץ מאמרים עיוניים והערות בספר התניא מאת הרב טוביה בלוי

בדרך הבינוני

סקירה מעמיקה על פי התניא לדמויות הצדיק, בינוני ורשע. מאת הרב אפרים ארנברג

על פרשת דרכים

ביאורים לכ"ה הפרקים הראשונים בתניא, העוסקים בעבודת הבינוני. מאת הרב יחזקאל סוכר

לקוטי אמרים מהדורא קמא

המהדורה הראשונה של ספר התניא, עליפי כתבייד, קודם הכנתה לדפוס. על-ידי אדמו"ר הזקן.

תניא

ספר התניא במהדורה מיוחדת ומאירת עינים

דרך ארוכה וקצרה

שבעה נושאים מרכזיים בספר התניא מובאים בלשונם המקורית עם דברי רקע והסבר המתאימים גם למתחילים.

שיהיה נוגע בנפש

עוד מימיו של הבעש"ט שמו תלמידיו דגש על עבודת ה' מתוך חיות והתלהבות. אבל מי שרואה בזה בלבד את בשורתה ההיסטורית של החסידות, במקום להבין שמאחורי מאפיינים אלה מסתתר דבר-מה עמוק יותר, מחמיץ את העיקר

הרב יהודה כהן

עליו ועל תנועתו. כן כשמתפלל ועושה תנועות אין להתלוצץ עליו, שהוא מציל עצמו ממים הזדונים שהם הקליפות ומחשבות זרות הבאים לבטלו ממחשבתו בתפילתו.

לא קשה לשער שהבעש"ט מתייחס בדבריו אלה לצורת התנהגות שהלכה והתפשטה בקרב ההולכים בדרכו - להתפלל מתוך תוזה ותנועה, ואותה פירש לפי דרכו.

ואכן ממבט היסטורי ניתן לפרש כי חיוניות זו היא היא בשורתה של החסידות: תחילת זריחת הבעש"ט ומשנתו היתה בדור שאחרי הרדיפות והשמדות הנוראות הידועות כ"גזרות ת"ח ות"ט" שהתרחשו במדינת פולין והסביבה. מצבם של רבים

א. ההתרגשות וההתלהבות הן ללא ספק ממאפייניה הבולטים ביותר של תנועת החסידות. הדבר מתבטא, בין השאר, בתפילה מתוך תנועות גוף והרמת קול, בקיום מצוות מסוימות בעסק גדול, במקהלות עם, מתוך שירה ונגינה, ובעריכת שולחנות בשבתות ובמועדים מתוך זמירות, ניגונים וריקודים.

מאפיין זה מלווה את החסידות מראשית ימיה, וכפי שניתן ללמוד מדברי מורנו הבעש"ט המובאים ב"כתר שם טוב" סימן רטו:

רבי ישראל בעל שם ע"ה אמר, כשאדם טובע בנהר והוא מראה כמה תנועות שיוציא עצמו מן המים השוטפים אותו, בוודאי הרואים אותו לא יתלוצצו

מבני ישראל באותו זמן היה בתכלית השפלות, הם התהלכו כמיואשים, עד שהוגדרו כנתונים במצב של עילפון¹. התגלות הבעש"ט היתה כדי להפיח רוח חיים בעצמות היבשות, לעודד את רוחם של ישראל ולחזק את לימוד התורה וקיום המצוות.

אולם ברור כי אין מדובר כאן רק בעצה לפתרון בעיית השעה, או בחיזוק נקודתי בלבד. מאחורי הדברים עומד עומק רעיוני ביסודות עבודת ה', שאודותיו נרחיב להלן.

עניין של חיים

ב. ראשית נעיין שנית בדברי הבעש"ט האמורים, שבהם הוא ממשיל את המתפלל לאדם הטובע בנהר ועושה תנועות שונות כדי שלא לטבוע. משמעות הדברים בפשטות היא, שהתנועות בשעת התפילה הן תוצאה ממאמצי האדם להיאבק במחשבות זרות המבלבלות אותו.

אבל לכאורה הדברים דורשים ביאור: וכי תנועות הידיים אמורות להציל ממחשבות זרות?! תנועות הידיים של הטובע בנהר הן תגובה טבעית למים השוטפים אותו, וביטוי לניסיון שלו להינצל מטיביעה, אבל איזו שייכות יש בין תנועות הידיים למאבק במה שמתחולל בראש?! אולם כ"ק אדמו"ר זי"ע ביאר את עומק דברי הבעל שם טוב²:

...האדם שטובע בנהר ועושה תנועות שונות כדי להציל את עצמו, הנה גם אם העומד על שפת הנהר חושב שמוטב היה להטובע בנהר לעשות תנועות אחרות כדי להנצל, מכל מקום, לא יהיו לו קושיות על הטובע בנהר, שכן, בהיותו במעמד ומצב של טביעה בנהר, הרי זה נוגע ביותר בעצם נפשו, ובשעת מעשה

1. ראה: ספר המאמרים תרס"ג ע' קמב בשם הרה"ק מקאריץ (הובא באמרי פינחס השלם ח"ב ע' 50). לקוטי שיחות ח"ב ע' 471. ח"ו ע' 285. אגרות קודש חי"ט ע' 50. תורת מנחם חכ"ז ע' 305. חלקת יהושע (ביאלה) מאמר ראשון (ע' ה). ובאריכות: תורת החסידות (אלפסי), בתחילתו ("סקירה כללית").

2. שיחת ש"פ עקב תשט"ו.

אינו יכול לחשב בדיוק איזה תנועות כדאי לו לעשות... וכמו כן כאשר יהודי עומד להתפלל, ומתבונן שהקב"ה הוא "מקור מים חיים", וכל הפורש ממנו הרי זה כמשל הדגים שבים שכאשר פורשים מן הים מיד מתים (כדאיאתא בגמרא) - הרי כיון שענין זה נוגע בעצם נקודת נפשו, אינו יכול בשעת מעשה לעמוד בקרירות ולהגביל את תנועותיו כו'; ואם בשעת מעשה נשאר בקרירות, ויכול להבחין בשכלו ולברור ולהגביל את תנועותיו - הרי זה ראייה שעדיין חסר אצלו הענין ד"בכל מאדך"...

כאדם הטובע, החש היטב כי חיו נתונים בסכנה מיידית, ועל כן עושה כל מאמץ כדי להיאבק במי הנהר ולהציל את חיו - כן הוא גם היהודי הנלחם על תפילתו, ולמעשה על הקשר שלו עם הקב"ה

לאור הסבר זה, המשל והנמשל מקבלים פנים חדשות לגמרי. לא שלמלחמה במחשבות הזרות יש צד דמיון למלחמה במים הזיזונים, אלא שכמוהו כאדם הטובע, החש היטב כי חיו נתונים בסכנה מיידית, ועל כן הוא נדרך כולו, ובאופן טבעי ובלתי נשלט עושה כל מאמץ כדי להיאבק במי הנהר ולהציל את חיו - כן הוא גם היהודי הנלחם על תפילתו, ולמעשה על הקשר שלו עם הקב"ה, כנגד המחשבות המבקשות לנתק אותו מהתקשרות זו, ועל כן הוא נע וזע כמי שנאבק על חיי נפשו.

לאמור: בתורה זו בא הבעש"ט ללמדנו, שהתנועות בשעת התפילה אינן מבטאות תוספת בעלמא של רגשי התלהבות, אלא שינוי הסתכלות על התפילה בכללותה: אין היא רק הזדמנות לבקש מהקב"ה שימלא את מחסורו של האדם בענייניו האישיים והמשפחתיים או גם הרוחניים, ואף אינה רק מעמד של התעלות והתרוממות רוחנית בעלמא, אלא עומק עניינה של התפילה הוא עצם העובדה שהמתפלל "עומד לפני המלך", היינו שהוא כעת קשור עם הקב"ה. ומאחר שהקב"ה הוא מקור החיים, הרי הקשר עמו הוא ענין של חיים ממש, ולכן הוא נוגע בפנימיות נפשו ולבבו, כפי שחש האדם בשעה שחיו תלויים לו מנגד, ו"כל אשר לאיש יתן בעד נפשו"³.

3. איוב ב, ד.

זהו, אפוא, מה שעומד ביסוד ההתרגשות וההתלהבות שבעבודת ה' ברוח החסידות - הן אינן אלא ביטוי ותוצאה של ראיית הקשר עם הקב"ה כעניין של חיים.

נקודת הלב

ג. עיקרון זה, שהיחס לכל סוג של קשר עם הקב"ה הוא יחס לחיים ממש, מופיע רבות בדרושי חב"ד, ולהלן נביא כמה דוגמאות.

זה לשון אדמו"ר הזקן באגרת שכתב בסמיכות לצאתו מהמאסר⁴: "כמו במילי דעלמא לפעמים יש ענין גדול מאד מאד, שכל חיות האדם תלוי בו, ונוגע עד נקודת פנימיות הלב ועד בכלל, וגורם לו לפעמים לעשות מעשים ולדבר דברים שלא בדעת כלל".

כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב⁵ מביא דוגמא למצב כזה: "כמו שמצינו גם במילי דעלמא שלפעמים נוגע לאדם איזה ענין לעצם נקודת חיותו, כמו כאשר דנין אותו בנפשו, או לבנו יחידו, או לאוהבו כנפשו ה' ירחם, שפועל בו הזנת כל עצם נפשו".

כשבא על האדם מאורע כזה הנוגע לעצם נקודת נפשו, אזי אין לו מקום כלל למחשבה על שום דבר אחר, ובלשון כ"ק אדמו"ר מהר"ש⁶ "וכמו על דרך משל שיש לאדם איזו ענין אשר נוגע לנקודת פנימית הלב, אשר אינו יכול להסיח דעתו ממש אפילו רגע אחד".

כך צריכה להיות אהבת ה', "ועל זה נאמר... לאהבה את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חיך (וילך ל, ו) - כלומר, למען כי ה' לבדו הוא כל חיך ממש. שלכן אהבה זו היא מעומקא דלבא מנקודה פנימית ממש"⁷.

ובמאמרי אדמו"ר הזקן הקצרים⁸ הביא לזה דוגמה מענין הבכייה:

אנו רואים שבחי' הדמעות באה מאיזה דבר שהוא מאד נגד רצונו ונקודת לבבו, עד שאין יכול לסבול הדבר בשכלו, והוא דוחק בשכלו מפני שאין לו מקום, ויוצא פסולת השכל שהם הדמעות.

כי הלב יש בו ב' בחינות - פנימיות וחיצונית. ופנימיות הלב, הנקראת נקודת הלב... הוא למעלה מבחי' השכל שבמוח... וכאשר ישנו איזה דבר שהשכל הוא צר מאד לסובלו, והוא היות הדבר מאד מאד נגד נקודת לבבו הנ"ל, אזי יבכה בדמעות.

וכן הענין בעבודת ה'... שבא הדבר אל נקודת לבבו שהוא למעלה מן הדעת... והנה כל ענין עבודת הוי' צריכה להיות על דרך בכיה זו, כמו שכתוב בבכי יבאו (ירמיה לא, ח), הלך ילך ובכה (תהילים קכו, ו) כו'.

שורש החסידות ושורש התפילה

ד. מאחר שנקודה זו היא אחת מאבני היסוד של עבודת ה' בדרך החסידות, אין פלא שזהו הנושא המרכזי ב"דרוש" שאמר כ"ק אדמו"ר האמצעי "לפני חסידים חדשים"⁹, כלומר, אברכים צעירים שאך זה עתה הגיעו כדי לקבל דרך בעבודת ה'.

אדמו"ר האמצעי התמנה על ידי אביו אדמו"ר הזקן להיות מדריך רוחני לאברכים הללו¹⁰, ובדבריו אליהם נמצאים יסודות מרכזיים בעבודת ה' על פי דרך החסידות. וזה לשונו בפתיחת דבריו:

שורש החסידות ושורש התפילה הוא - שיהיה גילוי אלקות בלב, היינו שלא יהיה בלב ומחשבה התפעלות אחרת, רק מאלקות. והוא בחינת "אלוה בקרבו", היינו שיהיה נוגע ההתבוננות בתוך תוך לבבו, שלא יחפוץ דבר אחר זולתו יתברך.

ולמשל כמו אדם שמתפעל מאיזה משא ומתן בהתפעלות גדולה כל כך, עד שאי אפשר לו לזוז מאותו משא ומתן, והולך ועושה את המשא ומתן, והוא מצד שההתפעלות הגיע לפנימיות הלב. כמו כן הוא בעבודה, שבחינת אלוה בקרבו הוא שההתפעלות מאלקות הגיע לפנימיות הלב כל כך, שאינו מתפעל מדברים אחרים זולתו יתברך.

מילת המפתח - פנימיות

ה. מילת המפתח בכל האמור היא - פנימיות. בחיי האדם ישנם מרכיבים שונים, והיום-יום של האדם מורכב ממטלות שונות. השאלה שצריכה להישאל היא - מה מכל זה היא "פנימיותו" של האדם?

9. נדפס בספר מאמרי אדמו"ר הזקן תק"ע.
10. ראה ספר השיחות תרצ"ו ע' 8 ובמצוין שם הערה 3.
תרצ"ט ע' 295.

4. תניא, אגרת הקודש, סימן ד.
5. ספר המאמרים תר"ס ע' כח.
6. ספר המאמרים תשל"ו ח"ב ע' שעב.
7. אגרת הקודש שם.
8. ע' תמח.

ובעומק יותר: "עיקר התשובה הוא כמו שכתוב (תהילים כז, ח) לך אמר לבי בקשו פני כו', פירוש, פנימית הלב, שהלב אומר בקשו פני".

והרי כאן פירוש נפלא על פסוק שיש בו קושי לפי הפשט. רש"י פירש: "בשבילך, בשליחותך, ואמר לבי בקשו כולכם ישראל את פני, ואני שומע לו, את פניך ה' אבקש". אבל אם כן קשה לכאורה, שהיה לו לומר "לך אמר לבי בקשו פניך"¹⁴. על כן מפרש רבינו, כי הלב הוא המבקש: בקשו פני - בקשו את פנימיותי, את פנימיות הלב.

והוא בחי' תשובה עיילאה מעומקא דליבא, כאדם המעמיק במוחו ולבו ומחשבתו בדבר שחיייו תלויין בו ונוגע עד הנפש ממש, כך ישים אל לבו אהבת ה' מקרב איש ולב עמוק, כמו שכתוב (תהילים עג, כו) מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ כלה שארי ולבבי וגו'¹⁵.

גלות וגאולה

ז. למעשה, בחינה זו של פנימיות הלב קיימת באופן טבעי בעומק נשמתו של כל יהודי, שהיא חלק אִלוה ממעל. אלא שהיא עשויה להיות נסתרת ומכוסה, בבחינת "גלות"...

ומה שאין כל אדם זוכה למדרגה זו לעבודה שבלב מעומקא דלבא בבחי' פנימיות, היינו לפי שבחינה זו היא אצלו בבחינת גלות ושביה... וסיבת הגלות הוא... מפני שהלביש בחינת פנימית נקודת לבבו בזה לעומת זה, דהיינו בלבושים צואים דמילי דעלמא ותאות עולם הזה... והיא בחינת ערלה המכסה על הברית ונקודה הפנימית שבלב. ועל זה נאמר (עקב י, טז) ומלתם את ערלת לבבכם¹⁶.

מה שנמצא בגלות ובשביה הוא הניצוץ האלקי המאיר בכל נפש מישראל. ומכיון שכך הרי אין זו גלות של נשמה פרטית בלבד, אלא "היא בחינת גלות השכינה ממש, כי היא היא בחינת ניצוץ אִלהות שבנפשו האִלהית!"

עומק המושג הנפוץ "גלות השכינה", מושג שיסודו בדברי חז"ל, הוא בעצם גלותו של הניצוץ האלקי הפרטי שבתוך כל יהודי, "שהוא סוד גלות השכינה, כמאמר רז"ל (מגילה כט, א) "גלו לאדום

פנימיות, מבאר אדמו"ר הזקן ב"לקוטי תורה"¹¹, היא "שיהיה מגמתו לה' ותורתו בכל לב ונפש, ולהיות עסקיו בעולם הזה דרך קרירות כו'. כי במקום שלבו של אדם תקועה בכל לב ונפש - נקרא בחי' פנים, וזהו ענין פנים בפנים - שיהיה כל פנימיות לבו ונפשו רק לפנימית רצונו ית'. מה שאין כן על ההיפוך נאמר (ירמיה ב, כז) כי פנו אלי עורף, שפונים לה' ולמצותיו בבחי' קרירות, והפנימיות שלהם בלב ונפש היא לבחי' אחוריים, שהם ענינים גשמיים".

כי "פנימיות נקרא מה שהוא עיקר רצונו ומגמתו וחפצו... [שהוא] לדבקה בו בפנימיות נקודת לבו... מחמת שמקשר דעתו בחוזק בגדולת ה', ואזי נכנס בעומקא דליבא ונגע עד הנפש בחי' פנימית נקודת לבבו ממש עד שאתכפייא סטרא אחרא ואין לו רצון אחר כלל"¹².

בדרושי החסידות רואים כיצד נקודה זו חוררת את כל פרטי עבודת ה' של האדם, ולהלן יובאו כמה דוגמאות לכך.

תשובה

1. משמעות המושג "תשובה", היא שקיום התורה והמצוות יהיו מתוך רצון פנימי.

כי "התשובה הוא לשוב ולהתקרב אליו יתברך. ולכאורה, לא שייך לשון זה לגבי הקדוש ברוך הוא, דכתיב ביה (ירמיה כג, כד) את השמים ואת הארץ אני מלא, ולמה צריך לשוב ולהתקרב אליו יתברך, ובמה נתרחק?

"אלא הענין הוא כמשל שני בני אדם שעומדים זה אצל זה, רק שחוזרים עורף זה מזה - אין לך ריחוק גדול מזה! ואין קירוב אלא בהחזרת פנים אל פנים... כי הנה כתיב כי פנו אלי עורף, פירוש, כי פנו אלי, שפונים אליו יתברך בקיום תורתו ומצותיו, אבל מכל מקום אין זה אלא בבחינת עורף, שאינו מבחינת פנימית הרצון מאהבה ותשוקה, אלא מצות אנשים מלומדה והולך בקרירות. והתשובה היא החזרת פנים בפנים - להיות פנימיות רצונו וחפצו בתורת ה' ומצותיו בשמחה ובטוב לבב מרוב כל"¹³.

14. ראה גם רד"ק ואלשיך על הפסוק.

15. לקוטי תורה שבת שובה סו, ג.

16. תניא, אגרת הקודש שם.

11. דרושים לשמיני עצרת, פז, א.

12. לקוטי תורה דרושים לסוכות פב, א.

13. לקוטי תורה פרשת אחריי כו, ד.

פדה בשלום נפשי

ידועים דברי רבנו הזקן במכתבו¹ שבו הוא מתאר את שחרורו מהמאסר: "כשקריתי בס' תהלים בפסוק פדה בשלום נפשי... יצאתי בשלום מה' שלום".

בעקבות דברים אלו מצינו בכמה מדרושי חב"ד שגילו בפסוק זה משמעויות הנוגעות לכללות דרך החסידות, אשר בגללה נאסר ובזכותה נושע וניצל² - וזאת על פי מאמר חז"ל על הפסוק³: "אמר הקב"ה כל העוסק בתורה ובגמ"ח ומתפלל עם הציבור מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם".

במבט שטחי, לפי דברי חז"ל, יש בפסוק זה התעוררות לקיום התורה והמצוות בשלושת העמודים תורה עבודה וגמ"ח. אולם בעומקם של דברים החידוש במאמר חז"ל זה הוא בלשון "העוסק", כלומר שלימוד התורה, וכך גם התפילה וגמילות החסדים, נעשים מתוך "עסק"⁴.

"הלשון 'העוסק בתורה' פירושה, שהמסירה ונתינה ללימוד התורה צריכה להיות כמו בעל עסק העוסק במסחר גשמי... וכידוע המשל בזה מההבדל שבין פקיד ושכיר העושה מלאכתו באמונה, לגבי בעל הבית עצמו, שהראשונים שאין העסק שלהם, כשגומרים מלאכתם הולכים לישון במנוחה. מה שאין כן בעל הבית העושה בתוך שלו והעסק נוגע לו בפנימיותו, הרי גם לאחר גמר מלאכת היום אינו יכול לישון במנוחה, כי מחשבת העסק מבלבלת ומפריעה את שנתו, ועד שגם בעת שנתו חולם הוא אודות עסקיו... וכמו כן לימוד התורה צריך להיות באופן של "עוסק בתורה", שהלומד יהיה מסור ונתון לזה לא רק בשעות קבועות ביום, אלא כל היום כולו"⁵.

וכך גם ה"עוסק.. בגמילות חסדים", ש"העבודה דגמ"ח צריכה להיות באופן שמצבו של הזולת נוגע לו כמו המצב שלו... אין להמתין עד שהעני יבוא למצב של חוסר ברירה, שמוכרח להסיר את מסוה הבושה מפניו ולבקש ממנו גמילות חסדים כדי להחיות את נפשו ונפשות בני ביתו; "העוסק בגמ"ח" פירושו שגמ"ח נעשה העסק שלו, ומכיון שכן, אינו מוצא מנוחה לעצמו, שהרי יתכן שבסביבתו נמצא אדם שאין לו מה לאכול, או שאין לו מה ללבוש..."⁶.

והיא היא דרך העבודה המתוארת במאמרנו, שהדברים נעשים באופן הנוגע בפנימיות נפשו של האדם.

אף את המשך מאמרם ז"ל "ומתפלל עם הציבור" פירש אדמו"ר הזקן⁷ - דהיינו לצבור את כל עשרת כוחות הנפש להתקשרות לה', והרי זהו עניין קיבוץ גלויות בשעת קריאת שמע, כמבואר בפנים.

כל אלו מביאים, כפי שנתבאר היטב במאמר, ל"פדה בשלום נפשי", דהיינו לגאולת נשמת האדם מגלותה ומאסרה, ועל ידי כך לגאולת השכינה והעולם כולו: "פדאני לי ולבני מבין אומות העולם".

1. אגרות קודש אדמו"ר הזקן ע' רלב.
2. ראה בית רבי ח"א פרק טז (בהערה).
3. ברכות ח, א.
4. ראה ספר המאמרים קונטרסים ח"א רנח, א. תרפ"ח ע' קיב. שם ע' קנו, ועוד.
5. תורת מנחם תשמ"ז ח"ג ע' 664.
6. תורת מנחם תשמ"ה ח"ב ע' 859.
7. הובא ב"התמים" ח"ב ע' מה ואילך. לקוטי שיחות ח"ב ע' 477 ואילך.

שכינה עמהם", דהיינו כשהאדם עושה מעשה אדום מוריד וממשיך לשם בחינת וניצוץ אלהות [שבנפשו]¹⁷...

והגאולה היא כאשר הניצוץ האלוקי שבכל יהודי יתעורר, או אז תתגלה פנימיות הלב ויחוש הכל כי הקשר עם הקב"ה הוא הוא עצם החיים. "ועל זה נאמר בביאת המשיח (ניצבים ל, ו) ומל ה' אלהיך את לבבך כו' לאהבה את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חיך, כלומר למען כי ה' לבדו הוא כל חיך ממש, שלכן אהבה זו היא מעומקא דלבא מנקודה פנימית ממש כנ"ל¹⁸..."

תפילה וקריאת שמע

ה. שעת הכושר, שהיא הזמן המסוגל לכל יהודי להתעורר באופן זה, היא בשעת התפילה, כפי שממשיך באגרת הנ"ל שנכתבה בסמוך לצאתו ממאסרו, ש"כל ניצוץ פרטי מהשכינה שבנפש כל אחד מישראל יוצאת מהגלות והשביה לפי שעה בחיי שעה זו תפילה ועבודה שבלב מעומקא דלבא מבחינת נקודה הפנימית הנגלית מהערה ועולה למעלה לדבקה בו בתשוקה עזה בבחינת למען חיך".

גם המושג "קיבוץ גלויות" מתרחש בנפשו של כל יהודי בשעת התפילה, ובמיוחד כשמוסר

את נפשו בקריאת שמע, כי "שמע ישראל, שמע לשון אסיפה וקיבוץ, כמו וישמע שאול (שמואל"א טו, ד), פירוש, שיתאסף ויתקבץ פיזור הנפש... אשר נתפזרו בתענוגי עולם הזה במחשבות האדם ותחבולותיו"¹⁹. "דהיינו מסירת הנפש מכל הרצונות נכריות, שלא יחפוץ בשום דבר, רק יהיה הרצון לה' לבדו ואין זר אתו, ובזאת נתקבצו כל פיזור ופירוד שנתפזרה נפשו בענייני עולם הזה"²⁰.

שורש גילוי זה בנפש הוא בבחינת ה"יחידה" שבה,

שנקראת יחידה להיותה מקבלת מ"יחיד", היינו שלא מתגלה בה שום ענין אחר מלבד אלקות. ומשם בא הכח למסירות נפש, שזוהי כוונת שמע ישראל, ו"עיקר ענין מסירת נפש, שהנפש עצמה נמסרה לה' לבדו, והוא בחינת פנימיות ומקור כל הרצונות שנוגדים ומסתעפים מכוחו, וברצון כזה אמר מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ - שלא חפץ בשום דבר, מפני שעקר כל הרצונות הזרות בלתי לה' לבדו, רצון אחד פשוט ועצמי, וזהו בבחי' יחידה שבנפש, ובלשון רז"ל היינו מה שאמרו (סוכה מה, ב) "לב אחד לאביו שבשמים"... שעל ידי זה נתקבצו כל בחינות פיזור הנפש ברצונות זרות שלא יחפוץ כלל וכלל בהם גם בבחינת רושם בעלמא, אלא אדרבה - ימאס בחייו לגמרי מכל וכל, רק להו"י לבדו ואין זר אתו"²¹.

ובכמה מקומות מבואר, שפסוקי דזמרה וברכות קריאת שמע ופסוקי אינם אלא הכנה להתעוררות זו בשעת קריאת שמע²².

צדקה

ט. זהו גם ההסבר למה שאמרו חז"ל²³ "אין ישראל נגאלין אלא בצדקה", משום ש"על ידי נתינת הצדקה לה' מממונו שהוא חיותו, ובפרט מי שמזונותיו מצומצמים ודחיקא ליה שעתא טובא שנותן מחייו ממש, ובפרטות אם נהנה מיגיע כפיו שאי אפשר שלא עסק בהם פעמים רבות בבחי' נקודת פנימית הלב מעומקא דלבא כמנהג העולם בעסקיהם במשא ומתן וכהאי גוונא, והרי עתה הפעם כשמפזר מיגיעו ונותן לה' בשמחה ובטוב לבב - הנה בזה פודה נפשו משחת, דהיינו בחינת נקודת פנימית לבבו שהיתה בבחי' גלות ושביה בתוך הקליפה גסה או דקה, כמו שכתוב (משלי ד, כג) מכל משמר נצור לבך, משמר פירוש בית האסורים, ועתה נפדה מהחיצונים בצדקה זו".

בחי האדם ישנם
מרכיבים שונים,
והיום-יום של האדם
מורכב ממטלות שונות.
השאלה שצריכה
להישאל היא -
מה מכל זאת היא
"פנימיותו" של האדם?
כי "פנימיות נקרא
מה שהוא עיקר רצונו
ומגמתו וחפצו"

21. שערי תשובה לאדמו"ר האמצעי מג, א.

22. ראה באריכות לקוטי תורה פרשת תצא לה, ג ואילך. ספר המאמרים תרס"ג ח"א ע' קסז ואילך.

23. בבא בתרא ה, ב. תניא, אגרת הקודש שם.

17. תניא פרק יז.

18. תניא, אגרת הקודש שם.

19. לקוטי תורה האזינו עב, ב.

20. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ג ח"ב ע' עדרת.

כ"ק אדמו"ר מבאיאן שליט"א:

המסד ששלח לי כ"ק אדמו"ר מריובאוויטש כשהשתתפתי בהתוועדות י"ט כסלו ב' 770

מתוך ר"ד בביקור הגה"ח רבי יואל כהן זצ"ל

כ"ק אדמו"ר מבאיאן: בתור בחור הייתי פעם אצל כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש בהתוועדות י"ט כסלו, וכשאמרו 'לחיים' שלח הרבי מאן־דהו לכבדני באמירת לחיים, באומרם שאמנם ההתוועדות היא לרגל יום הגאולה, אבל היא גם לרגל היארצייט של הרב המגיד.

הגה"ח רבי יואל כהן: לפני הסתלקותו, אמר המגיד לאדמו"ר בעל התניא, "היינט איז אונזער הילולא" (=היום ההילולא שלנו), ואמר בעל התניא שרק אחרי כ"ד שנים הבין את כוונת המגיד.

כ"ק אדמו"ר מבאיאן: כעת באים ימי החנוכה הבעל"ט, וידוע הרמז עליהם בפסוק ערכתי נר למשיחי, וזה הרי מרמז גם על התגלות הבעש"ט.

הגה"ח רבי יואל כהן: לשמן יש שתי תכונות הפכיות: מצד אחד מפעפע בכל דבר, אבל יחד עם זה אינו מתערב בכל משקין.

כך היא תורת החסידות: היא נעלית, ונשארת בקדושתה, בבחינת אינו מתערב בכל משקין, ולאורך גיסא הרי היא "מפעפעת בכל דבר" ופועלת על כל כוחות הנפש, אפילו הנמוכים ביותר. וכך גם בכלל ישראל, תורת החסידות פועלת על כל סוגי הנשמות, גם הנמוכים ביותר.

כ"ק אדמו"ר מבאיאן: היכן היינו היום לולא תורת הבעש"ט.

מקובל אצלנו ברוז'ין שהמגיד היה רק פעמיים אצל הבעש"ט. בפעם הראשונה לזמן קצר, ובפעם השנייה לתקופה יותר ארוכה. והיו לומדים יחד בשעות הלילה, כדי למנוע קנאת סופרים מצד שאר התלמידים, בבחינת מועט המחזיק את המרובה.

הגה"ח רבי יואל כהן: על המגיד אינה תמיהה.

הרח"ו היה אצל האריז"ל רק תשעה חדשים, שזהו זמן מועט ביותר לפי ערך ההשגות שקיבל מהאריז"ל. וכתב החיד"א שאין להתפלא על כך, כיוון שהאריז"ל נתן להרח"ו לשנות מבארה של מרים...

ספרי ה'חזר' הרב יואל כהן זצ"ל ביריד החסידות בבנייני האומה

מהדורה
חדשה
ומושלמת

המועדים וסוגיות בחסידות

סדרת מאמרים עיוניים בשפה
בהירה במועדי השנה ובמושגי
יסוד בתורת חסידות חב"ד.

שער היחוד והאמונה

החיבור המופלא של בעל
התניא בעניין אחדות ה',
עם ביאור מעמיק ויסודי.

חדש

מחשבת החסידות תורה ומצוות

סדרת שיעורים המבארים את
תפיסתה של תורת החסידות על
התורה ומצוות. בסוף הספר נדפס
הקונטרס 'גדרן של מצוות - חוקים
ומשפטים - במשנתו של הרבי'.

חדש
חלק ב'

להבין ולהשכיל

סדרה זו כוללת שמונה
מאמרים של כ"ק אדמו"ר
מליובאוויטש זי"ע
עם ביאור נרחב ועיונים,
משיעורי הרב יואל כהן.

קונטרס ענינה של תורת החסידות

מאת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש
זי"ע עם ביאור נרחב על-פי
שיעורי הרב יואל כהן.

מהדורה
חדשה
עם הספחות

בדרכי החסידים

רעיונות, סיפורים ופנינים שנשמעו מאת
הרב יואל כהן בעת התוועדויותיו, בהן עסק
בהסברת דרכי החסידות ואורחות החסידים.

"החסידות שנתחדש ונתגלה מלמעלה ע"י המלחמה"

פרשייה מרתקת בהיסטוריה העמים
ובתולדות החסידות

הרב יצחק קפלן

בשנת תקט"ז, 1756 למנינם, פורצת באירופה מלחמה אדירה, מלחמה שעתידה לשנות את פני ההיסטוריה, ולימים תוגדר כ"מלחמת העולם הראשונה האמיתית". במלחמה זו מעורבות כמה מהממלכות העיקריות המושלות באירופה באותם ימים - רוסיה, צרפת, אוסטריה, ספרד, בריטניה, פרוסיה (ממלכה קדומה שכללה את צפון גרמניה וחלקים מפולין) ופורטוגל. עם הזמן הקרבות חורגים מגבולות אירופה, כאשר בריטניה וצרפת נאבקות על הגמוניה עולמית באמריקה, באפריקה ובהודו.

אירופה של אחרי המלחמה היא אירופה שונה לחלוטין מזו שלפניה. גבולות בין מדינות השתנו ובריתות חדשות נכרתו. מי שיוצא מן המלחמה כשידו על העליונה הוא פרידריך השני מלך פרוסיה, שהוביל את צבאו, באמצעות אסטרטגיה חדשנית, לניצחון מזהיר בחזית האירופית. אך מה לנו ולמלחמה זו? הנה על כגון זו "אמר הבעש"ט ז"ל שהיה איזה מלחמה ז' שנים בין שני גויים שבביל שיתבררו הקולות מתרועת המלחמה כו' וייעשה מהם איזה ניגון, שיעבוד הצדיק את ה' בניגון ההוא".¹

האם דיבר הבעש"ט על מלחמה זו? קשה לדעת. הבעש"ט נסתלק בעיצומה של המלחמה ובטרם מלאו לה ז' שנים... גם מהות הניגון שעשה אותו צדיק מתרועות המלחמה תישאר סתומה ונעלמה. אך זאת נדע - שהדי המלחמה העולמית מגיעים גם לאוזניהם של היהודים, ביניהם שני גדולי עולם המאירים את העולם כולו בתורתם ובעבודתם. השניים, הלומדים יחדיו בחברותא, מפיקים מצלילי המלחמה 'ניגון' ערב במיוחד, ולא מן הפן המוזיקלי... אך כאן עלינו להתחיל מן ההתחלה.

1. כך תיאר אותה מדינאי מפורסם בספרו על תולדות המלחמות.

2. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה ח"א ע' רא.

יסודות מוטמנים

אין ספק כי ההתחקות אחר עקבות רעיוניו של רבינו בכתבי החסידות הראשונים שקדמו לו היא מלאכה מרתקת במיוחד. אלא שעריכת "מחקר" כזה על כתבי רבינו בכללותם הריהי משימת חיים שלימה, ולא כל איניש כדאי וראוי לכך. ברשימתנו זו נסקור עיקר אחד, אבן יסוד בעבודת ה' על פי דרך החב"ד, המופיע ב"לקוטי תורה" בהרחבה ללא ציון מקורו. כפי שנראה להלן, לפני פטירתו העיד רבינו הזקן עצמו כי יסודו בדברים יוצאי דופן בתוכנם ובסגנונם ששמע מהרה"ק רבי אברהם 'המלאך' נ"ע, בנו יחידו של המגיד ממעזריטש.

סוד בכפר פיענא

עד כמה השפיעה דמותו של רבי אברהם המלאך על רבינו ושיטתו - יש ללמוד מן הדברים שכתב באגרתו הידועה אל הרה"ק רבי אברהם מקאליסק נ"ע², כי "מילי דחסידות" אשר הוא משמיע לתלמידיו הם "אמרי פה קדוש רבנו הגדול זללה"ה ובנו נ"ע ממעזריטש!"

על הקשר בין שני גדולי עולם אלו כותב הרה"ח ר' יהושע מונדישין ע"ה ברשימתו המופיעה בספר "מגדל עז"³:

קשרים מיוחדים היו בין האדמו"ר הזקן לבין רבי אברהם; שניהם היו בבחינת "תלמיד חבר" איש לרעהו, חברים ללימוד ה'נגלה' והחסידות, כשר"א תלמיד לרש"ז בנגלה והאחרון תלמיד "המלאך" בחסידות - זאת בנוסף להיותם חברים בקבלתם מהרב המגיד ממעזריטש ששיתף את הרש"ז בלמדו בפרטיות עם בנו ר"א. גם אחר הסתלקות המגיד קבל עליו הרש"ז את ר"א כרב ונסע אליו כתלמיד במשך זמן מה.

בתקופות אלו קיבל אדמו"ר הרש"ז מ"המלאך" ענינים יסודיים בחסידות שהיו לתשתית שיטת חב"ד, ולפיכך התייחס אליו הרש"ז כאל "רבו מובהק"... יחסו הנפשי של הרש"ז אל השניים כאל רבותיו המובהקים מתבטא גם בכך שאת שם בנו הגדול קרא דובער כשם רבו המגיד, ובנו השני - ר' חיים אברהם - נקרא על שם "המלאך"...

רבינו הגדול, רבי שניאור זלמן מליאדי בעל התניא, היה כל ימיו כמעין המתגבר. כל ההוגה בתורתו עומד משתאה מן ההיקף הגדול של משנתו החסידית העיונית, עד שאין לך כמעט נושא ותחום שלא ביארו ופירשו לפי דרכו והאירו באור חדש (כל זאת מבלי נגוע כלל במעשהו בעיון ההלכה ובפסיקה, עולם שלם העומד לעצמו וקובע ברכה לעצמו). בדרושו ומאמריו ירה את אבני הפינה של משנת חב"ד כולה, וכל מה שלימדו ופירשו אדמו"רי חב"ד אחריו אינו עומד אלא על היסודות שהעמיד הוא.

מלבד "לקוטי תורה" (רב הכמות מכולם, והשני בחשיבותו אחרי ה"תניא"), "תורה אור" וה"סידור", מפרנסים דרושי החסידות שלו גם כ"ו כרכים של "מאמרי אדמו"ר הזקן", שהם כברייתות אשר לא נכללו בשישה סדרי משנה.

תורתו של רבינו הריהי מיוסדת כמובן על תורת רבותיו שבצלם ישב, ועל אמרי פיהם הקדושים העמיד את כל בניינו המשוכלל, כפי שהעיד בעצמו לא אחת! בראשם כמובן רבו המובהק המגיד הגדול ממעזריטש, תלמידו ומוסר שמועותיו של מורנו הבעש"ט. כל תלמיד נבון ההוגה ב"מגיד דבריו ליעקב" או ב"אור תורה", יחזה בפלא, כיצד חטיבות שלימות שבספר התניא מקופלות בתוך מאמרים קצרים, יוקדים ומאירים כלפידי אש, של הרב המגיד נ"ע.

אולם, בתוך יכול עצום זה, רק לעתים רחוקות מאוד נזכרים שמותיהם של רבותיו להדיא. בארבעת חלקי ספר התניא נזכרים הבעש"ט והמגיד פעמים ספורות בלבד, וכך גם לאורך ולרוחב הדרושים שבשאר ספריו. אף שפע הציונים ומראי המקומות שבהם עיטר נכדו רבינו הצמח-צדק את המאמרים שב"לקוטי תורה", הריהם מפנים אל דברי חז"ל שבתלמודים ובמדרשים, הזהר הקדוש, כתבי האר"י ושאר ספרי המקובלים, ואילו מה שקיבל מרבותיו שוקע בתוך בניין תורת החב"ד כיסוד הטמון בעמקי הארץ, שאינו ניכר לעין המהלך והמטייל בחדרי הבניין.

2. אגרות קודש ע' שמ.

3. ע' שפט. ושם מראי מקומות מפורטים לכל הפרטים הנזכרים כאן. וראה שם בהמשך הרשימה בהרחבה אודות הנידון במאמר זה.

1. ראה הקדמת ספר התניא ובאגרת המצינת בהערה הבאה להרה"ק ר' אברהם מקאליסק.

עשר בחינות מקבילות בסטרא-אחרא, המכונות "עשר כתרין דמסאבותא".

אבל מה לנו להאריך בהקדמות, כיוון שהדרוש עצמו כפי שנכתב בלקוטי תורה הריהו בהיר ומוכן היטב לכל קורא:

הנה עשר ספירות דקדושה וכנגד זה עשר כתרי מסאבותא, והם זה לעומת זה, אברהם חסד דקדושה וישמעאל חסד דלעומת-זה.

ופירוש אברהם שיצא ממנו ישמעאל, שיצא ונפרד ממנו כפירוד הסיגים מן הכסף כו'. יצחק גבורה דקדושה וכנגדו גבורה דקליפה. אבל אין ישמעאל כנגד יצחק, כי אין ביכולת כל מדה שבלעומת-זה להיות מנגד רק למדה שכנגדו בקדושה. והאהבה זרה היא מנגד לאהבה דקדושה. וזהו זה לעומת זה, כי שתיהן הן מדות שוות, רק חסד דקדושה הוא אהבה לאלקות והמנגד לזה הוא אהבה זרה, חסד דקליפה. אבל אינה מנגדת לבחי' גבורה דקדושה שהוא מדת היראה והפחד, ור"ל שלגבי בחי' אהבה דקדושה תוכל האהבה זרה להתגבר לפעמים, ע"ד ולאום מלאום יאמץ (בראשית כה, כג), משא"כ ע"י שיצטרף ג"כ מדת היראה דקדושה, הנה לגבי בחינה זו אין כח כלל באהבה זרה לעמוד כלל. והיינו לפי שאינה כלל הלעומת-זה של היראה עד שיהיה שייך על זה אפילו לעתים ענין ולאום מלאום יאמץ.

מתוך הבנה זו מתבאר באופן מופלא מעשה הבארות המסופר בתורה באריכות, שחפרם אברהם וסתמום פלשתים אחרי מותו, ויצחק שב וחפרם:

וזהו ענין שבארות שחפר אברהם סתמום פלשתים אחרי מות אברהם (שם כו, טו). כי פלשתים ליצנים היו, בחי' הוללות ושמחה דקליפה, ולכן אחרי מות אברהם, היינו בהסתלקות האהבה דקדושה, יש ניקה לחיצונים מהבארות שהוא בחי' אהבה הנמשכת כמים שמבחי' אברהם, והיינו להיותן לעומת-זה של בחי' זו דקדושה. אבל ע"י חפירה דיצחק שחפר עוד הבארות הללו דאברהם לא נפסקה עוד נביעתם, שאין להוללות ושמחה דקליפה יכולת כלל לעמוד נגד מדת היראה והפחד דקדושה, שהרי אינן כלל לעומת-זה של היראה כו'.

והנה גם בחינת יצחק, שהוא מדת היראה ופחד דקדושה, כשהיא רק לבדה יש לה ג"כ מנגד מבחי' הגבורה דקליפה, וכמו יראה רעה או כעס וכו'. כי אף שע"פ רוב יש כח ועוז בכל מדה דקדושה לבטל המדה

דקליפה המנגדת לה, כי יש יתרון לצד הקדושה על הקליפה כיתרון האור מהחושך, עם כל זה לפעמים נאמר ולאום מלאום יאמץ כנ"ל. והיינו דוקא נגד מדה א' דקדושה. אבל ע"י הצטרפות והתכללות גם המדה השנית דקדושה להיות התכללות אהבה ויראה, אז לא יוכלו המנגדים שבלעומת-זה לנגוע בהן.

ומן הבאר דאברהם ויצחק, אל הבאר של יעקב - היא הבאר שממנה גלל את האבן:

ועל זה נאמר (שם כט, ב) ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר כו', כל העדרים דייקא, היינו התכללות המדות, ואזי וגללו את לב האבן המטמטם הלב כו'.

אמנם כל זה במדות חסד וגבורה. אבל בחי' יעקב הוא בריח התיכון, ומדתו אמת... והיינו להיות כי התפארת הוא המחבר חסד וגבורה... וכיון שכן, שהוא כלול חסד וגבורה, על כן לא יוכלו החיצונים לינק ממנו, וכמ"ש (שם לב, כו) כי לא יכול לו, וכתוב (שם, כט) כי שרית כו', ולכן הוא בלבדו גלל האבן מעל פי הבאר כו'.

ולכן נקראת מדה זו אמת כמ"ש (משלי יב, יט) שפת אמת תכון לעד, שאין למדה זו הפסק מחמת הלעומת-זה כו'. משא"כ במדות חסד וגבורה שהן כל אחת רק קו אחד כו', ולכן יוכל להיות שם שינויים והפסק ואין זה אמת גמור, משא"כ בבחי' יעקב, וזהו תתן אמת ליעקב (מיכה ז, כ)...

מתקפה משולבת

יסוד נכבד זה שלימד רבינו נזכר לאחר מכן בכמה מקומות נוספים, מהם ב"אור התורה" של הצמח צדק, ובמקום אחד⁵ הריהו מוסיף שלוש מילים נעלמות: "על דרך אטאקירען". "אטאקירען" פירושו - "התקפה" או "מתקפה". וכאן אנו באים לתולדותיו של המונח הצבאי.

ההתקפה, כצורת לוחמה, מופיעה לראשונה על במת ההיסטוריה בשנות ה'ת"ק. לפני כן התנהלו המלחמות בעיקר באמצעות קרבות פנים אל פנים, חץ כנגד חץ וחרב כנגד חרב, ובניצחון זכה מי שצבאו היה גדול וחזק יותר. היה זה פרידריך השני מלך פרוסיה שבחר בשיטת המתקפה, שעיקרה, כפי שיתבאר לפנינו, התמקדות במטרה אחת וריכוז

5. אור התורה דברים ע' א'תמב.

נ"ע בפייענא, כמדומה לי ביום ו' עש"ק שלפני הסתלקותו, שאמר לי בשם הרב הקדוש ר' אברהם בהמגיד נ"ע ממעזריטש, וזה מאמרו, החסידות שהוציא הרב הק' ר' אברהם נ"ע מן המלחמה שהיה אז בימיו הנק' זיבען יאריקע קריג⁶ בין פרידריך מלך פרייסין לשאר המלכים...

הרשימה האחרת כוללת את אותו התוכן בשינויים קלים. כך לדוגמא, במקום המשפט "החסידות שהוציא הרב הק' ר' אברהם נ"ע מן המלחמה", נאמר שם כהאי לישנא - "החסידות שנתחדש ונתגלה אז מלמעלה על ידי המלחמה". לאמור, מדובר בהתגלות עליונה, שסיבבה ההשגחה שהופעתה תהיה דווקא על ידי אותה מלחמה, מלחמת שבע השנים.

ממשיך הצמח־צדק וכותב⁷:

כי סדר מערכות המלחמה תמיד, שמחלקים כל אחד החיל שלו לג' חלקים, חלק א' באמצע ונק' דופן האמצעי ושתי ידות מימין ומשמאל, וכן מסדר גם הצד שכנגדו לג' חלקים כאלו, ונלחמים אלו מול אלו. והצלחת פרידריך אז ע"י [תשועת ה' לו מלמעלה], שנתחכם שיסדר כל ג' מחנות שלו נגד מחנה וחלק א' של השונא...

וכאן הוא מוסיף:

וזהו הנק' אטאקירען.

שיטה זו היא המכונה "התקפה", בשונה כאמור מסדרי המלחמה הרגילים. כאן יש לציין שוב את "כלל האצבע" הנזכר, שלצורך התקפה ראוייה לשמה יש צורך בכוח העולה פי שלוש על הכוח שכנגדו.

כיון שכל ג' מחנות שלו מסבבים מחנה א' של השונה, דעי"ז מתגבר בודאי עליה, ואח"כ יעשה כן למחנה ב' של השונא וכן לג' עד כלותם.

והענין הוציא מזה הרב הק' ר"א ז"ל בעבודת ה' שהיא מלחמת היצר, דזה לעומת זה עשה האלקים, וכמו שיש מדות בקדושה [הנחלקים דרך כלל לג' קוין ימין ושמאל ואמצע] שהן אהבה ויראה ורחמנות או

ממראות קרבות מלחמת שבע השנים בציורים בני התקופה

כוחות רבים כנגדה. "ליתרון התוקף עומדת היכולת לריכוז המאמץ. התוקף בדרך כלל יעדיף לתקוף אם הוא ביתרון מספרי או איכותי על פני המגן. לפי כלל אצבע ידוע, על התוקף להיות ביתרון ביחס של שלוש לאחד על המגן". למעשה, בזכות שיטותיו המתוחכמות של פרידריך, ניצחו הפרוסים באותה המלחמה אף שהיו בנחיתות מספרית.

כפי שרומז כאן הצמח־צדק, הופעתה של ההתקפה בשדה הקרב שימשה משל לרעיון האמור לעיל. לא מלחמה של כוח כנגד כוח, אהבה כנגד אהבה ויראה כנגד יראה, אלא "ונאספו שמה כל העדרים" - הכרעת האויב באמצעות ריכוז כל הכוחות יחד. ריכוז זה מיוצג על ידי יעקב, מידת התפארת, שמהווה שילוב של המידות שקדמוהו, כך שהוא גולל את האבן לבדו. זוהי מעלתו המיוחדת של יעקב, "בחור שבאבות", אשר "מיטתו שלימה" וכל בניו הולכים בדרכו, ללא כל נתינת מקום למידה מקבילה בסטרא אחרא.

מה שכתב הצמח־צדק ברמיזה ב"אור התורה", פירש בהרחבה בשתי רשימות בכתב יד קדשו, שצילום אחת מהן הופיע כאמור ב"התמים", וזה לשונה:

עוד נראה לענ"ד לפרש על פסוק ונאספו שמה כל העדרים, עפ"י הקדמה שמעתי מפה ק' כבוד אאזמו"ר

6. = מלחמת שבע השנים.

7. הרשימה ע"פ הנוסח ב"התמים", ובסוגריים מרובעים חלק מן התוספות שבנוסח השני.

התפארות כו', כן יש לעומת זה אהבה בסטרא אחרא, תאוות רעים, וכן ביראה כו'.

והנה כדי לאכפא ולא הפכא לסטרא אחרא, לכאורה האופן פשוט, דמיניה וביה לישדי ביה נרגא ע"י אהבה דקדושה שיעורר לה' יפיל ויכניע האהבות זרות, וכן ע"י יראה הקדושה יפיל יראות רעות כו'. והוא כמשל המלחמה שנלחם כל חלק עם שכנגדו כו'.

אך באמת אין זה מספיק כ"כ לנצח המלחמה, כי הקליפה מתגברת ג"כ לעתים, כמ"ש ולאום מלאום יאמץ, אלא שיעירו כל ג' מדות דקדושה לעומת מדה א' דקליפה, ועי"ז בודאי יפילו וינצחו אותה. וזהו כמשל האטאקירען כו'. וכמו כן אח"כ יעירו ג' מדות דקדושה הנ"ל נגד מדה השנית דקליפה כו' עד כלותם.

ונראה לענ"ד לפרש שזהו פירוש הפסוק ונאספו כל העדרים, שהם אהבה ויראה ורחמנות דקדושה, אז דייקא וגללו את האבן שעל פי הבאר, וכמו שנתבאר למעלה⁸.

ניצחון "עקיף"

אך בזה בלבד טרם נשלם ה"ניגון" העולה מתרועות אותה מלחמה מפורסמת. בדרוש שכתב הרה"ק רבי הלל מפאריטש נ"ע, מתלמידי האדמו"ר האמצעי מליובאוויטש וחתנו הצמח צדק, לובש העניין כולו פנים שונות במקצת. עיקר עניינה של אסטרטגיית ה"התקפה" - מסביר ר' הלל - הוא בהימנעות מקרב פנים כנגד פנים, שהוא רב סיכונים ואין ודאות מי ינצח בו, והעדפת כיתור האויב באופן שיחייב אותו להיכנע.

כאן הופך המסר העולה מן המלחמה, לדידו של ר' הלל, לעיקר גדול העומד ביסוד דרך החב"ד: במקום לפגוש את המידות הרעות כל אחת בפני עצמה ולנהל נגדה קרב פנים אל פנים, יטעין האדם את נשמתו באור ההשכלה האלקית, אשר תרומם אותו ותעצים אותו, ומתוך כך הרע יכנע ויידחה מאליו:

שמעתי בשם הקדוש ר' אברהם בהרב המגיד נ"ע ז"ל שנתחדש אצלו דרך חדש בעבודה ממלחמת פרידריך, והוא ענין אטאקירין, שכפי הנראה אינם מתקרבים זה לזה ללחום זה עם זה כמקדם, רק אדרבא בורח משכנגדו, ואח"כ מסבב אותו עד שמוכרח להכנע.

כך דרך העבודה דמקדם הוא ללחום עם הרע, והוא עניין אתכפייא במדות מצד התבוננות השייך להתפעלות⁹. אך אצלו נתחדש ענין חדש, היינו שיתקשר את עצמו בבחי' עצם אלקות, והוא ההתבוננות בסודות עמוקים דפרצופים עליונים או דטעמי מצוות שאינם נוגעים להתפעלות אהבה כלל, ואעפ"כ נמשך אור האלקי בבחי' מקיף על הרע עד שנכנע ממילא (והוא ענין התורה שנקראת עוז ותושיה (סנהדרין כו, ב) להתיש כח הרע...

ואמר עוד שיש בזה הפרש, לפי סדר העבודה דמקדם המלחמה בפרט א', למשל כשמתבונן בענינים הנוגעים להתפעלות אהבה כמו כי הוא חייך, נעשה אצלו התפעלות אהבה, ואז ממילא נתהפך מדת אהבה הזרה... או כשהוא מתכונן בדברים הנוגעים ליראה, דהיינו מהתפשטות מדת מלכותו ברבוי רבבות הנבראים, וכולם עושים באימה וביראה כו', נולד אצלו התפעלות היראה, וממילא נעשה אתכפייא ביראות זרות, היינו שלא יתיירא בלתי לה' לבדו ולא יראות חיצוניות פן יחסר לחמו כו'. אבל לפי סדר העבודה הנ"ל, ההתקשרות הוא בעצם אלקות בדרך כלל, וממילא נעשה אתכפייא ואתהפכא בבחי' הרע ככל הפרטים כאחד¹⁰.

ברם, איך קיבלו דבריו של ר' אברהם תפנית שכזו? "המלאך" דיבר על מתקפה משולבת משלושה כיוונים כמשל לצירוף המידות זו לזו, ואילו אצל ר' הלל עיקרה של המתקפה הוא - ניצחון "עקיף" שלא באמצעות התמודדות ישירה, והנמשל הוא דווקא עבודת העיון, ההעמקה וההתבוננות!

את פתרונה של סתירה זו נוכל למצוא ב"לקוטי שיחות"¹¹:

9. כלומר: התבוננות שמשיפעה באופן ישיר על המידות שבלב בהתאם לתוכנה - אהבה או יראה וכדומה.
10. מגדל עז שם.
11. חלק כה, ע' 408 ואילך.

8. מן המבואר כאן עולה כי יש צורך בכל שלוש המידות, ולא די במידת התפארת לבדה ששאר המידות כלולות בה. הרגיש בזה בלקוטי שיחות (המצוין להלן) ושם: "בלקו"ת ואתחנן ה' סוף ע"א שיעקב הוא תפארת שמחבר חסד וגבורה, ולכן הוא בלבדו גלל האבן מעל פי הבאר. אבל... עיקר הנצחון הוא דוקא כשיש גם הקוין חסד וגבורה כמו שהם בפני עצמם, ולא רק כמו שהם כלולים בתפארת, כדמוכח מדרוש הצמח צדק..."

פרידריך השני מלך פרוסיה

וכמו כן יש להבין ההפרש שבין הספרי מוסר והחידוש שחדשו תלמידי הבעש"ט זללה"ה ותלמידי תלמידיו זכר כולם לחיי העולם הבא, כי בכל הספרים ספרי מוסר מבואר גנות המדות רעות ואיך שיש להרחיק מזה, למשל איך שיש לגנות הכבוד

והגאווה והמשגל, ויש בזה ריבוי מדריגות, וכאשר צריך למשש בכל פרטי מדותיו בכדי להרחיק מעליו, לא ימלט משתי אלה, א' כי מצד חושבו כמה גדול תאוות הכבוד וכדומה ידבק בידו מאומה מן החרם (ער קריגט דערינען געפילקייט¹⁴), כידוע שזה סכנה גדולה להביט בעמקי הקליפות כמבואר בספרים. והב' כי אי אפשר ליגוף כל המדות רעות המוטבעים בו מתולדתו בגנות המדה לבד בלי הישאר מאומה, כי על כל פשעים תכסה אהבת עצמו ואינו רואה חוב לעצמו, וכל-שכן דקות המדה ומקורה ושרשה... וא"א שגיבר כ"כ על המדות לגרשם כלה גרש יגרשם.

משא"כ אחרי שיתבונן האדם בנפשו האלקית איך הקב"ה ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין כמבואר בכתבי קודש, ורובי עוצם ההתבוננות ביטול כל העולמות עליונים ותחתונים אצלו ית' וכולא קמיה כלא וכאין, תתהלל ותתלהט נפשו בשלהבת רשפי אש, ומקיף נפשו הבהמית עם כל עשר מדותיה עד בלי ימצא, כפי אשר שכלו של כאו"א משגת...

הנה מה עמוק ומתוק אותו "ניגון" שנתחבר על ידי רבי אברהם המלאך, שלימדו את חברו-תלמידו כ"ק אדמו"ר הזקן בעל התניא, שלימדו את נכדו חביבו בעל צמח-צדק, ושהוסבר ונתפרש על ידי תלמידו רבי הלל - וכל זאת עלה ונתברר מתרועעות מלחמתו וניצחונו של "פרידריך מלך פרייסין" - "ע"י תשועת ה' לו מלמעלה".

14. = הוא מקבל 'הרגש' בדבר.

המדות מצד עצמן הרי הן ג' מדות שונות, ג' קויף¹², שעליהן נאמר "זמן תורה לחוד", "זמן תפילה לחוד", ולאחר מכן בא ענין "הנהג בהן מנהג דרך ארץ".

אבל כל זאת הוא כפי שהמדות עומדות בגלוי, ועל דרך זה כאשר הן באות לאחרי זה במעשה בפועל, שאז הן נחלקות למצוות עשה ומצוות לא תעשה וכו'; אבל בהמדות כפי שהן בשרשן, בהתבוננות במוחין - הנה שם עומדות הן כולן כאחד¹³.

הרי שדווקא עבודת ההתבוננות (באמצעות המוחין) היא הממזגת את שלוש המידות יחד, בהתאם לדברים שהביא הצמח-צדק, והכל עולה בקנה אחד כפתור ופרח.

חידוש הבעש"ט ותלמידיו

ברשימה נוספת, המופיעה אף היא ב"מגדל עז" (ושם מעיר העורך כי ייתכן שאף היא מאת ר' הלל), מתוארת גישה זו כחידושם של הבעש"ט ותלמידיו על פני השיטות המוסריות שקדמו לו:

אנו רואים שזה בזמננו נתחדשה תחבולה בעניני המלחמה. כי בזמן העבר היה מטכסיסי המלחמה מערכה מול מערכה דוקא, והגבורה היה מי שיתגבר על שכנגדו להרוג את שונאו יותר ממה שיהרוג שכנגדו ממערכתו, למנצח יחשב ושכנגדו מנוצח. ויש בזה שני חסרונות. הא', כיון שהמה נלחמים מערכה מול מערכה, ההכרח שיהרגו משני הצדדין אף מן המנצח לבסוף, והב' כי הנשארים מהמנוצח אפשר שיהיו הגיבורים וראשי העם ויש לחוש שברבות הימים יתגברו ויעמדו לו לטשן. וכדי להנצל מזה חדשו התחבולה הנקרא אטאהק (=התקפה) בל"א, כי יסבב את שונאו בלי הוודע לשונאו אנה פניו מועדות ללכת, והולך וסובב עד כי ימצא המנצח בתווך והיתה לו פני המלחמה פנים ואחור מכל צדדיו, עד כי ימצא מוכרח המנוצח לקבל עליו עול המנצח, כידוע מתכסיסי המלחמה.

12. הם ג' העמודים שעליהם העולם עומד: תורה (תפארת), עבודה (גבורה), גמילות חסדים (חסד), ובכלל זה כלל עשיית ופעולת האדם בעולם).

13. וראה שם רמז נפלא לדבר, שמנין השנים שחיו כל האבות יחד - היינו התכללות כל האבות - הוא חמש עשרה שנה, והיינו אותיות י"ה שבשם ה' הרומזות לחכמה ובינה (ראה אגרת התשובה פרק ד), היינו שהתכללות המדות מתקיימת על ידי ההתבוננות שבחכמה ובינה.

מלכה מלכה והתזעדות

מוצאי שבת | 20:00 | בנייני האומה | ירושלים עיה"ק

ט"ז כסלו

ניגונים:
זאנוויל ויינברגר

הרה"ח
הרב שבתי
סלבטיצקי
שליט"א

הגה"ח
הרב חיים
שלום דייטש
שליט"א

ההתזעדות י"ט כסלו

יום שני | 20:30 | בנייני האומה | ירושלים עיה"ק

ליל י"ט כסלו

ניגונים:
הרב מנחם מענדל עמאר
ובניו

הרה"ח
הרב שבתי
סלבטיצקי
שליט"א

הרה"ח הרב
יוסף יצחק
גורביץ'
שליט"א

תכנית שנתית ברתניא

הננו שמחים לבשר למבקשי ה' על פתיחת ההרשמה
לתכנית הלימוד השנתית בלקוטי אמרים תניא

התכנית מיועדת לתלמידי ישיבות ואברכי כוללים
שלא נבחנו בעבר על לקוטי אמרים

המלגות לכל מבחן

מציון 85 ומעלה 500 ₪
מציון 75 ומעלה 400 ₪

המלגות ניתנות בכרטיס לב לדעת
לרכישה במבחר חנויות

מועדי המבחנים

חודש ניסן תשפ"ב
פרקים א-כה בלקוטי אמרים

חודש אב תשפ"ב
פרקים כז-נ בלקוטי אמרים

ניתן להירשם באפשרויות הבאות

בחנויות
יפה גוף-פלדהיים

אצל
הנציגים בישיבות

בדוכן "לב לדעת - תפארת שמשון"
בבנייני האומה בשבוע י"ט כסלו

הרשמה חובה / דמי רישום ורכישת ספרים 50 ש"ח

חדש!

שיעורי סיכום ועיון מיוחדים וחדשים על כל לקוטי אמרים
בוידאו ובאודיו מאת הגה"ח רב שניאור זלמן גופין שליט"א
והגה"ח הרב אפרים דמיחובסקי שליט"א

השיעורים יפורסמו במהלך השנה לפי התקדמות הלימוד בתוכנית.

לקבלת השיעורים: הירשם בדוכן לב לדעת בבנייני האומה
בשבוע י"ט כסלו או באימייל lladaat@gmail.com

